

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

TREDJE ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

MÖTET I DUBLIN

d. 14—21 Augusti 1861.

Uti en föregående artikel i närvarande Tidskrift*) har blifvit omförmäldt den i England organiserade så kallade "*National Association for the promotion of social science*", eller National-Föreningen för spridandet af kännedom om samhällstillståndet och beredandet af förbättringar deri; och då denna *National Association* helt nyligen haft sitt 5:te stora årsmöte i *Dublin* under en veckas tid från d. 14 till d. 21 sistlidne Augusti, torde det måhända icke vara utan intresse för Tidskriftens läsare att om förhandlingarna dervid erhålla någon kännedom. Till en början torde böra erinras, att ifrågavarande *National Association* stiftades 1856 af den om samhällsreformer i England så högt förtjente *Lord Brougham*, i förening med andra patriotiskt sinnade män och qvinnor, såsom *Viscount Ebrington*, *Lord John Russel*, *The Earl of Carlisle*, *G. W. Hastings Esq.*, *M:rs Jameson*, *M:rs Howitt*, *Miss Emily Taylor* m. fl. och den räknar nu bland sina talrika medlemmar de utmärktaste personligheter inom Konungariket Stora Brittanien. Föreningens ändamål är att bibringa den stora allmänheten en riktig och klar uppfattning af det inre samhällstillståndet, att till offentlig discussion framställa bristerna deri, jemte sunda och praktiskt användbara medel för deras botande och att med alla tillständiga hjälpmedel söka sprida kännedom om gagnande reformer i alla sociala förhållanden. Och Föreningen, som utgått ifrån den grundsatsen, att *qvinnan* både kan och bör deltaga i arbetet för nyttiga och nödiga samhälls-reformer, försmår derföre icke det biträde, som ädla, fosterländskt sinnade, för medmänniskors väl ömmande damer erbjudit sig att lemna.

Under de föregående åren hade *The National Association* haft sina årsmöten i *Birmingham*, *Liverpool*, *London* och *Glasgow*. I år hade turen kommit till Irlands hufvudstad *Dublin*. Redan ti-

*) "Om Qvinnan och Vålgörandet" af *St.*, 3:dje årg. 1 h. s. 18—19.
Tidskrift för Hemmet. Årg. III.

digt, onsdagen d. 14, rådde mer än vanlig liflighet på de förnämsta gatorna i den vackra staden och hvarje ankommande jernbantåg medförde 100-tals resande, som ämnade bevista »the great Meeting». Då mötet öppnades på aftonen voro 1625 inträdes-kort uttagna af medlemmar i Föreningen samt så kallade »Associates.» Bland de senare såg man främlingar från alla delar af Europa samt från Amerika och Ostindien. Från Frankrike hade anländt, bland andra, den berömde National-Ekonomen *Michel Chevalier*, medlem af Franska Institutet, M:r *Garnier Pagès* och M:r *Desmarest*; från Preussen *Baron v. Holtzendorff* (Professor vid Universitetet i *Berlin*) m. fl. Närvarande svenskar voro blott tre, bland hvilka Professor *Olivecrona* med Fru. Mötets öppnande skedde i den stora rotundan i *Mansion House* (hvilken rymmer 2000 personer) medelst en adress af mötets President, den 83-årige *Lord Brougham*, hvori han utvecklade Föreningens verksamhet under det förlutna året samt vidrörde de samhälls-brister, hvilka i synnerhet förtjenade nationens uppmärksamhet. Då den vördnadsvärde mannen, åtföljd af Lord-Löjtnanten af Irland, *The Earl of Carlisle*, Lord Mayorn af Dublin, Lord-Kansleren af Irland m. fl. högre embetsmän, inträdde i den till trängsel öfversfyllda rotundan, skallade de lifligaste handklappningar; och då han, stående i den anbragta talarestolen, efter 1½ timma slutat uppläsningen af sin adress till »*The National Association*» ville bifallsropen icke taga slut förr än han långsamt lemnat samlingsrummet.

Påföljande dag började mötets egentliga förhandlingar. Enligt det antagna programmet var bestämdt, att mötet skulle hållas på 6 afdelningar, hvardera under ordförandeskap af en utsedd President; att under de följande dagarna en President i sänder skulle för hvarje dag kl. ½ 11 afgifva sin adress till hela mötet, hvarefter sammankomster skulle ske på särskilda afdelningar; att föredrag så väl af herrar som damer skulle på dessa afdelningar hållas, med vilkor att föredragen voro förut skriftligen uppsatta och af mötets President och Bestyrelse granskade och gillade; samt att föredragens uppläsande icke finge upptaga längre tid än högst 25 minuter, ej heller innehållet vidröra dagens egentliga *politiska* eller *kyrkliga* stridsfrågor. Denna senare föreskrift var utan tvifvel ganska riktig, emedan, om det varit tillåtet att upptaga frågor om t. ex. parlamentsreform, katolikers och dissenters förhållanden o. s. v. hade säkerligen de stridiga politiska och kyrkliga partierna ändamålslost sammandrabbat och lemnat ur sigte de inre samhälls-reformer, som utgöra det egentliga målet för »*The National Association*».

Mötets 6 afdelningar voro följande:

- 1 afdelningen för *lagfarenhet och lagreformer*, President: *Sir Joseph Napier*.
- 2 " för *uppföstringsväsendet*, President: *Sir John Shaw Lefevre*.
- 3 " för *straffsystem och förbättringsanstalter*, President: *The Attorney-General O'Hagan*.
- 4 " för *allmän helsovård*, President: *Lord Talbot de Malahide*.
- 5 " för *national-ekonomiska frågor*, President: *Judge Longfield*.
- 6 " för *handel, industri och folkrätt*, President: *M:r Michel Chevalier*.

Sedan *Sir Joseph Napier* torsdagen d. 15 Augusti hållit sin adress, innehållande en utredning af de viktigaste förestående lagreform-frågor, började förhandlingarne på de särskilda afdelningarna och fortgingo, i den förut angifna ordningen, med en adress för hvarje dag till hela mötet, af de särskilda afdelningarnes presidenter. Bland dessa torde *O'Hagans* adress (om straffsystemerna och förbättringsskolor för fångar) och *Michel Chevaliers* (om frihandeln, på franska språket) hafva varit de mest innehållsrika och de som mest anslagit på publiken. *Michel Chevaliers* föredrag hade en oratorisk formfulländning, som fördelaktigt utmärkte detsamma framför de öfriga; och de skickligt inlagda artigheterna emot England och den Engelska Nationen kunde icke undgå att göra den af talaren åsyftade verkan.

Staden *Dublin* hade till mötets disposition upplåtit den storartade och särdeles vackra byggnad för Irlands Öfverdomstolar, som kallas *Four Courts*. Uti de rymliga och ljusa sessions-rummen för dessa domstolar samt i *Sollicitors Room* (en stor med galleri försedd sal) sammanträdde de särskilda afdelningarna, och allt var der utmärkt väl anordnad för åhörarens och talares bekvämlighet. Herrar och damer uppträdde nu härstädes och höllo sina föredrag. Efter hvarje föredrags slut uppstod en ofta ganska liflig och underhållande discussion, hvarunder talaren försvarade sig i anledning af de anmärkningar, som af de närvarande åhörarne framställdes. De flesta af dessa föredrag voro af ovanligt, stort intresse och framkallade starka bifallsrop och ihållande handklappningar, och bland dem, som icke minst anslogo på de närvarande voro *damernas*. Såsom exempel på föredragen må nämnas:

M:r Murphy: Om jury-systemet i Irland.

D:r Waddilove: Om äktenskaps-lagarna.

Captain Crofton: Om fångars behandling.

M:r Hill: Om fångvårds-systemet i Irland.

D:r Lankester: Om sjukdoms-statistiken.

D:r Moore: Om dödligheten bland späda barn.

M:r Rakæl das Haldar (Hindu till börden, uppfostrad i England):
Om uppfostringsväsendet i Bengalen.

M:r Fowler: Om hemmets inflytande på barn ur de lägre samhällsklasserna.

M:r Lyons M'Leod: Om surrogat för den Amerikanska bomullen.

Miss Bessie R. Parkes *): Jemnförelse mellan arbetsklassens kvinnor i England och Frankrike.

Miss Carpenter **): Om fattigskolor.

Miss Corlett: Om kvinnors uppfostran inom samhällets medelklasser.

M:rs Fison ***): Om praktiska åtgärder för sundhetens befrämjande i städer.

Miss Remond (Mulatt till börden, från Massachusetts i Norra Amerika, uppfostrad i England): Om slafveriet i Norra Amerika och dess följder för England.

Miss Twining: Om barnauppfostran i arbetshusen i England och Irland.

Miss Emily Faithfull: Om kvinnors användande såsom sättare på boktryckerier,

o. s. v. *Miss Florence Nightingale* hade inlemnad en skriftlig uppsats angående sjukhusbyggnader, hvilken upplästes af *D:r Lyons*, emedan iråkad sjukdom hindrade *Miss Nightingale* att sjelf vara närvarande vid mötet. Hennes uppsats var åtföljd af planritningar för ett mönster-sjukhus. Och presidenten på afdelningen, *Lord Talbot*, tillkännagaf, att Engelska Regeringen beslutat bygga ett militär-sjukhus i *Woolwich* med 600 sängar i enlighet med den af *Miss Nightingale* uppgjorda plan. Också yttrade sig flere närvarande läkare med största loford härom samt om de förbättringar i sjukvård, som *Miss Nightingale* i öfrigt redan lyckats åvägbringa.

För Svenskar var det visserligen en ganska ovanlig företeelse, att se damer, uppträdande inför en församling af flera hundra personer, hålla föredrag och deltaga med herrar i discussion om samhällsviktiga frågor, Men intrycket af det ovanliga lemnade snart rum för en känsla af beundran för de kvinnor, hvilka visade sig ega på en gång så mycket mod, varm fosterlandskärlek och all-

*) Hufvudredaktris för den förtjenstfulla tidskriften »*English Woman's Journal*».

***) Ansedd författarinna af flera skrifter rörande uppfostringsväsendet.

***) Talangfull författarinna af smärre folkskrifter.

varligt nit att samverka till sociala bristers afhjelpande, i förening med sakkännedom, klar uppfattning, redig framställning och bindande bevisning. Den verkliga talang, som härvid stundom röjdes, kunde icke undgå att hänföra åhöraren. Och den stora skicklighet och fyndighet, hvarmed t. ex. *Miss Carpenter*, *Miss Parkes* och *Mrs Fison* upptogo och besvarade gjorda invändningar emot deras framställda åsigter, skulle hafva gjort heder åt mången vid parlamentariska öfningar van talare. Vi veta att mången anser ett sådant offentligt uppträdande *opassande* eller stötande den känsla af blygsamhet, som utgör kvinnans skönaste prydnad; men sådant beror till stor del utan tvifvel af en *fördom*, från hvilken man hos oss har svårt att slita sig lös. Ty, noga öfvervägdt och betraktadt från sin rätta synpunkt, månne det verkligen är mer opassande för en bildad kvinna att offentligen uppträda med ett föredrag för ett ädelt syftsmål, än att på en publik bal *dansa offentligen* i en dräkt, der den *sanna* blygsamhetens fordringar stundom äro nog mycket åsidosatta? Man torde invända, att hon i det senare fallet dock blir mindre bemärkt, väcker mindre uppseende än i det förra, men månne ej just en *önskan* att bli bemärkt, att väcka uppseende är den känsla, som lifligast beherrskar den unga baldrottningens hjerta? Man anser numera lyckligtvis icke något stötande deri, att kvinnan, såsom *författarinna* eller *konstnär*, genom tryckpressen eller på allmänna utställningar, meddelar allmänheten antingen sin pennas eller sin pensels alster. Om nu all god gåfvas Gifvare äfven skulle hafva förlänat henne ordets makt, hvarföre skulle det vara något opassande att *mundtligen* inför ett större antal personer delgifva hvad hon i offentligt tryck anses opåtaladt kunna framställa? I England och i Amerika har man i detta hänseende brutit fördomen. Man tvärtom aktar och ärar de kvinnor, som, ledda af en ädel sträfvan att gagna menskligheten och fosterlandet, uppträdt offentligen för att blotta många på djupet gående samhällsbrister och föreslå praktiskt sunda medel till deras afhjelpande. I England nämnes icke ett namn med större aktning, ja, man kan säga med större vördnad, af hög och låg, af den rike i slottsalarna eller af den fattige i kojan, än *Florence Nightingales*. Och den, som vågade förebrå henne, att hon offentligen uppträdt för att åstadkomma, såsom hon i verkligheten redan gjort, en genomgripande reform i sjukvården på de engelska sjukhusen, skulle utan tvifvel af den allmänna opinionen i England anses såsom ytterst ensidig och fördomsfull. Att man också i detta land verkligen högt uppskattar och vill göra sig till godo den sakkunskap som kan egas af kvinnan, visar sig bland annat äfven deraf, att, sedan under Parlaments-sessionen detta år,

en särskild Commission blifvit tillsatt för att undersöka tillståndet i arbetshusen i England och Irland, kallade denna Commission genast *Miss Twining, Miss Carpenter* och *M:rs Woodlock* för att, såsom de mest sakkunnige, »give evidence» — afgifva vittnesmål — angående förhållandena i arbetshusen; och tvifvelsutan kunde Parlamentet icke erhålla tillförlitligare upplysningar än just af dessa ädla qvinnor, hvilka, drifna af den oegennyttigaste människokärlek, besökt de flesta arbetshus i landet för att öfvertyga sig om vidden af eländet derstädes och för att söka utfinna botemedel deremot*).

Det är redan nämnt att »*The National Association*» uppställt såsom grundsats, att den vill tillegna sig allt det bistånd, som kan erhållas, äfven från qvinnans sida, för att realisera det ändamål, för hvilket Föreningen är stiftad. Också yttrade *Lord Brougham*, bland annat, i det tal, hvarmed han helsade mötet i *Dublin*, »att »det var ett af de vackraste tecken af civilisationens makt att om» skapa gamla, föråldrade förhållanden, att qvinnans både rätt och »pligt att deltaga i det sociala arbetet för inre samhällsreformer »blifvit af den allmänna meningen erkända.» Denna anmärkning eger visserligen sin riktighet med afseende på den ädle talarens eget fädernesland, men i andra delar af Europa har civilisationens makt i nämnde hänseende, tyvärr, icke ännu på långt när förmått öfvervinna fördomarna.

»*The National Association for promotion of social Science*» har under sin korta tillvaro redan visat goda frukter derigenom, att den gifvit anledning till bildandet af åstskilliga gagnande mindre Föreningar, såsom »*Ladies' National Association for the Diffusion of Sanitary Knowledge*» (Fruentimmers-Föreningen för spridandet af kännedom om Sundhetsläran), »*Association for improving the religious and moral condition of the inmates of Workhouses*» (Föreningen för förbättrandet i religiöst och moraliskt hänseende af arbetshjonens ställning i arbetshusen), »*Association for promoting the Employment of Women*» (Föreningen för beredandet af arbetsförtjenst åt qvinnor) m. fl. För att i *Dublin* bilda en filialafdelning af sistnämnda Förening, hölls under det stora mötet, måndagen d. 21 Augusti ett »*Ladies' special Meeting*» — ett enskildt möte för Damer — i *Solicitors' Room, Four Courts* under ordförandeskap af *Rev. Doctor Lloyd*. Ett icke ringa antal herrar, hvaribland *Lord Brougham, Lord Talbot, G. W. Hastings Esq., Prof. Olivecrona* m. fl. voro härtill genom särskilda inbjudningskort inviterade. Inför en samling af kanske 300 damer uppträdde här

*) Se vidare härom i nästföljande artikel.

Miss Parkes och *Miss Faithfull* med en uppmaning till *Dublins* qvinnor att göra gemensam sak med nämnde Förening. Framställningen besvarades med ja och *Lord Brougham*, som begärde ordet, tillade: »att draga i tvifvelsmål Dublin-damernas sympathier för mensklighetens stora intressen vore detsamma som att påstå att de saknade skönhet och behag, och det torde väl ingen af oss vara blind nog att bestrida.»

Under fortgången af mötet saknades icke heller nöjen af omvexlande beskaffenhet. Sedan föredragen på förmiddagarne blifvit slutade, egnades eftermiddagarna eller rättare sagdt aftonstunderna åt de arrangementer för medlemmarnes och de associerades nöje, som innevånarne i *Dublin* med särdeles gästfrihet anordnat. Sålunda var torsdagen d. 15 Aug. kl. 8 e. m. så kallad »*Conversazione*» i *Royal Dublin Society House*, arrangerad af *Royal Dublin Society*; fredagen, tillträde till den i *Dublin* pågående vackra Konst- och Industri-Expositionen; lördagen (emedan lördagen betraktades såsom helgdagsafton, hvarföre ock föredragen upphörde kl. 1 e. m.) promenad i Zoologiska Trädgården i den särdeles vackra *Phoenix Park* samt senare på aftonen *Conversazione*, gifven af *Royal Irish Academy*, dervid tillfälle var beredt att se denna Academies vackra samlingar af fornsaker och kuriositeter. Måndagen d. 19 Aug. gaf H. Exc. Lord-Löjtnanten af Irland på *Dublin Castle* i *S:t Patricks Hall* en ytterst splendid middag för 120 personer, hvartill äfven de närvarande svenska gästerna vid mötet blefvo inbjudna; och efter middagens slut kl. $\frac{1}{2}$ 10 var stor emottagning för mötets öfrige medlemmar, hvarvid omkring 1800 herrar och damer infunno sig och undfågnades med förfriskningar i den stora prakt-våningen i *Dublin Castle*. Att härvid tillgick med en lyx och en storartad ståt, värdig Drottning Victorias representant i Irland, behöfver icke sägas. Vid middagsbordet hade *Miss Parkes* fått hedersplatsen bredvid den ädle värden och Lord Mayorn af Dublin, utan tvifvel en gärd af aktning åt den förtjenstfulla Redaktrisen af den förträffliga tidskriften »*English Woman's Journal*».

De svenska gästerna vid mötet rönte öfverallt den största välvilja och gästfrihet, särdeles af den i Sverige, såsom utmärkt läkare och archæolog, välbekante Doctor *Wilde* och hans Fru; och de hafva hemfört angenäma minnen så väl från *The National Association for the promotion of Social Science* som från Erins vackra hufvudstad.

MISS TWINING, MISS CARPENTER OCH M:RS WOODLOCK
INFÖR PARLAMENT-S-COMMISSIONEN.

Vi anföra ur *English Woman's Journal* ett utdrag ur en berättelse om den i föregående artikel nämnda omständighet af trenne fruntimmers förekallande inför en committé af Engelska Parlamentet, för att afge upplysningar rörande fattigvården i Storbritannien.

»Den ganska riktiga grundsatsen, att Försynen bestämt qvinnan att utföra det arbete henne tillkommer och att det är hennes rättighet att bli rådfrågad, när ämnet rör den stora menniskofamiljens husliga intressen, på samma sätt som hon deltar i styrelsen och vården af den lilla värld, hvilken innefattas i hvarje hushåll, har blifvit öppet och tidsenligt erkänd af det Parlament, som nyss slutat sina sessioner.

»Den Committé, som blifvit utnämnd att undersöka och afgifva berättelse angående Fattigvården i England och Irland, tillkallade trenne fruntimmer för att afhöra deras yttranden om tillståndet bland qvinnor och barn, uppfostrade eller boende i arbetshusen och om orsakerna till den låga moraliska ståndpunkt, hvarpå de stå i jmförelse med den stora massan af folket, för att rådfråga dem, hvilka botemedel qvinnans förstånd och erfarenhet hade att föreslå till motverkande af allt det onda, som härrör antingen från brister i lagstiftningen eller från ett oriktigt handhafvande af lagen och som nu fostrat ett mått af elände, för hvilket våra barmhertiga stiftelser äro otillräckliga, och bringat till mognad en skörd af lösdrifveri, laster och brott, hvilken hela vårt kostsamma machineri af fängelser och förbättringsanstalter ej förmår undertrycka.

»Dessa fruntimmers närvaro på ett sådant ställe och för ett sådant ändamål, deras rådfrågande då det viktiga ämnet angående lagens omsorg om de utblottade allvarsamt skulle diskuteras, utvisar en epök i samhällsutvecklingens historia, som är af alltför stor betydighet att af oss lemnas obemärkt. Ty den i tysthet lidande mängden kunde ej hafva valt några bättre passande representanter att föra sin talan än de fruntimmer, som med så lugn värdighet uppträdde inför denna committé, med det obestridliga anspråk att bli hörda, som allena kan förvärfvas af dem, hvilka helgat sitt hela lif åt ett ädelt mål, åt ett nitiskt och allvarligt om ock stundom otacksamt arbete. Då vi tillägga att de äro i besittning af

en ansedd samhällsställning, intelligens, vidsträckt erfarenhet, måste man erkänna att ingenting felats att gifva deras vittnesmål behörig vikt.

»Kände de kanske någon oro, något obehag vid att sålunda uppträda med sin talan inför statens män och att undergå ett slags förhör, erforo de den skygga bäfvan, hvilken kommer qvinnan att vilja undandraga sig offentligheten och fyller hennes hjerta med fruktan, då hon måste intaga en bemärkt och ansvarsfull ställning, så skingrades dessa känslor snart af det sätt, hvarpå committéens ordförande ledde förhandlingarne och framställde sina frågor. Och, betraktadt från sin rätta synpunkt, hvad kan vara önskvärdare, vare sig för man eller qvinna, som uppriktigt vill det rätta, än privilegiet att fritt yttra väl begrundade sanningar vid ett tillfälle, då hvarje ord medför samma betydelse som en handling.

»Miss Louisa Twining, sekreterare vid den Förening, som bildat sig för att undersöka tillståndet i arbetshusen, en förening, hvilken hon stiftat och hvars förnämsta stöd hon är, har under en följd af år egnat sin penna och sitt inflytande åt bemödandet att fästa allmänhetens uppmärksamhet på den sorgliga belägenhet, i hvilken qvinnor, barn och sjuka befinna sig i våra arbetshus*). Uppmärksamheten, en gång väckt, har framkallat praktiska resultat, och den omnämnda Föreningen, som blifvit upptagen i *Social Science Association*, har genom committéer, organiserade i åtskilliga delar af landet, erhållit tillträde till omkring *hundra* arbetshus. Föreningens syfte är att medverka till religiös uppfostran för arbetshusens qvinnor och barn, att förskaffa arbete åt unga flickor mellan femton och tjugufem år och att ha uppsigt öfver dem sedan

*) I dessa arbetshus, hvartill vi i Sverige ej ega några motstycken, och som stå under uppsigt af en direktör eller s. k. »Guardian», emottagas fattiga af alla åldrar, som ej kunna försörja sig sjelfva. Vi känna ej närmare till ifrågasvarande inrättningsorganisation, men i de flesta tyckes, efter hvad vi varit i tillfälle att inhemta derom, tillståndet vara ganska sorgligt och ledande till befolkningens demoralisation. Män, qvinnor, barn, från dibarnet i vaggan till ynglingen och flickan, ålderstigna, sjuklingar, ja, äfven vansinniga, sammanföras der, och det inflytande, som de ömsesidigt utöfva på hvarandra, måste vara allt utom helsosamt. Barnens uppfostran är derföre i hög grad ofullkomlig; ty ehuru de erhålla skolundervisning, sättas de ej i tillfälle att inhemta några praktiska kunskaper af nytta för deras framtid, men utgå ur arbetshusen liknöjda, opraktiska och hjälplösa. Ofta återvänder den unga flickan efter en kort tjenstetid till detta hem, dystert, glädjelöst, det är sannt, men dock det enda hem hon känner, och sålunda ökas ständigt antalet af lättingar och oduglingar, som falla samhället till last, och hvilka ofta urarta till dess plågoris. Å andra sidan alstras genom detta förhållande hos den bättre delen af de hjälpbehövande en panisk förskräckelse för arbetshusen, dit de endast drivas af den yttersta nöd.

de erhållit tjänst. Ett hem har nyligen blifvit öppnadt i London för att uppfostra och handleda unga qvinnor, som endera utgå från, eller äro i begrepp att inträda i arbetshusen, för att rädda dem från allt det onda, hvilket i dessa inrättningar härrör från brist på riktig fördelning, passande sysselsättning och tillräcklig tillsyn. På många ställen ha de framställningar Föreningen gjort till direktörerna, angående fattiga obotligt sjuka, blifvit uppmärksammade och dessa olyckliga, förflyttade från de allmänna sjuksalarne, kommit i åtnjutande af öm och christlig omvårdnad samt flera bekvämligheter, hvilka Föreningen förskaffat dem.

»*Miss Carpenters* namn är i sig sjelft tillräckligt att påminna oss om den mängd eländiga varelser, hon ryckt ur lastens afgrund och frälsat och vårdat, styrkt och ledt in på den rätta vägen med en beundransvärd kärlek och man kan tillägga en mer än jordisk visdom, som aldrig skall vinna fullt erkännande förrän vedergällningens stora dag randats. Hvarje form af menskligt elände, alla slags brott, begångna af unga personer, ha varit föremål för denna storsinnade qvinnas iakttagelser. Hon har undersökt orsakerna till dessa brott, gifvit akt på deras tillväxt och med yttersta noggrannhet pröfvat de planer, som blifvit uttänkta, för att motverka deras förderfliga inflytande. Hennes åsikter måste derföre vara sannt behjertansvärda, när frågan handlar om fattiga barns tillstånd, uppfostran och undervisning.

»*M:rs Woodlock* tillfrågades angående flickor i Irländska fattighus, huru de arta sig när de utgå derifrån, huruvida fattigvården är tillräcklig att motsvara landets behof samt huru den anses af de fattiga sjelfva. Äfven denna kvinna har mer än vanlig erfarenhet. Under många år har hon egnat tid och omsorg åt inrättandet och organiserandet af slöjd-skolor i sitt fädernesland, Irland, och har stått i verksam förbindelse med åtskilliga välgörande associationer, så väl i Storbrittanien som i Frankrike, afseende fattigvård och ungdomens uppfostran, samt är för närvarande föreständerska för *S:t Joseph's Industrial Institute*. Medelst blott en af hennes skolor räddades på en gång åttio flickor från arbetshuset, lärdes att försörja sig sjelfva och erhöillo sedan god tjänst. *M:rs Woodlocks* anförande gick ut på att visa, att barnen böra uppfostras utom arbetshuset och att alla stiftelser för fattiga barn böra stå under öfverinseende af bildade fruntimmer. Ifrigt påyrkade hon en noggrann klassifikation af arbetshusens innevånare och på de anmärkningar, som gjordes mot svårigheterna att utföra en sådan plan, svarade hon, »att inga utgifter borde sparas, när det gällde att rädda ett helt folk från demoralisation.»

»De berättelser dessa fruntimmer afgåfvo bestyrktes af åtskilliga arbetshusdirektörer, hvilka blifvit tillkallade såsom vittnen. Det ljus, som nämnde undersökningar kastat på tillståndet i arbetshusen, måste öfvertyga alla tänkande personer om nödvändigheten af en förändring i hela fattigvårdssystemet. Lagstiftaren måste här arbeta tillsammans med den enskilde, till dess ett för menskligheten tillfredsställande resultat vinnes. Vi tro att kvinnan har mycket att göra i detta fall. Vi tro att vidsträcktare utrymme bör medgifvas henne i den verkningskrets hennes eget menniskoölskande hjerta väljer, antingen hon uppfostrar de barn, Staten åtagit sig i skolhuset, eller står tröstande och förmanande bredvid de lidande och felande, hvilkas enda *hem* är arbetshuset, eller framhviskar en bön vid den med döden kämpande uslingens läger, en bön, som påminner honom om Frälsarens oändliga kärlek och som skänker en arfslott af hopp åt hans flyende själ, vid dess inträde i evighetens fördolda rymder.»

Tid och utrymme tillåta oss inga commentarier öfver denna artikel, men den talar tillräckligt i sig sjelf till hvarje tänkande man och kvinna. Den utgör, om vi så få uttrycka oss, en illustration af hvad vi i en föregående artikel*) yttrat. Den innefattar ett bevis på det ädla nit, hvarmed Storbritanniens menniskoölskande män och kvinnor söka samverka för ett stort mål, och en förhoppning om de goda resultat, som en gång skola vinnas genom ett dylikt arbete. Måtte äfven vi genom *deras* bemödanden väckas till uppmärksamhet, ej allenast på hvad som behöfver göras *hos oss*, men äfven på hvad som kan åligga hvar och en af oss i detta afseende och på hvad till och med den ringaste kan uträtta med god och fast vilja. Att upplysa den okunnige, vårda den värnlöse, trösta den lidande, rädda den vilseledda, upprätta den fallna, lindra nöden och eländet i alla dess skepnader — se, hvilket rikt och, vi betvifla det ej, hvilket välsignelsebringande fält för ett troget arbete! Måtte äfven Svenska män och kvinnor, med varma hjertan och oförtröttad ihärdighet, hand i hand arbeta tillsammans på detta fält och der inhösta den bästa skörden i det ljufva medvetande att efter förmåga hafva uppfyllt sina pligter!

St—

*) Se *Om Kvinnan och Vålgörandet*, 3:dje årgången, 1:sta häftet.

MADAME LUCE.

Det finnes namn, hos oss föga eller icke kända, som dock i andra länder, i andra verdensdelar, länge åtnjutit den högaktning och den beundran, som ovilkorligen, kanske mången gång ofrivilligt, skänkes dem, hvilka med fast vilja och aldrig slaknande ihärdighet, genom försakelser och umbäranden och under ständig kamp mot hinder och motgångar segrande framgå till ett stort mål. Och stort blir ett mål närhelst det syftar till människoslägtets förädling — och kanske *först* då. Ett helt folks frihet, dess förlossande från politiskt öfvervåld och tyranni, utverkadt af en eller några få store män och köpt med tusendes blod, är ett stort, ett högt, ett ädelt mål att lefva och att dö för, det är af alla erkänt; ett mål, för hvilket ynglingen svärmar allt ifrån den stund han först börjar läsa sin grekiska historia och som, om det äfven aldrig blir verklighet, likväl ej undgår att utöfva ett godt inflytande på hans karakter, hårdande hans kroppskrafter under de barnsliga försöken att efterhärma de gamle hjeltars idrotter, lifvande fosterlandskänslan och riktande hågen bortom, utom, uppöfver det egna jagets lumpna tillfredsställelse. Dessa hjeltesagor, ur hvilka gossen, figurligt taladt, dricker mærg i benen, såsom Walhalls kämpar ur de fyllda mjödhornen, äro ofta äfven den första själaspis, som gifves flickan, men hafva på henne icke samma inflytande. Hon är stundom enfaldig nog att finna alla de der hjeltesagorna rätt tråkiga; hon ryser att läsa om blodbad och slagtingar och kan, af pur afsky för medlen, icke uppfatta det sköna eller höga i målet. I de flesta fall utplockar hon de romantiska biomständigheter, som kunna anslå hennes alltid vakna inbillning, eller ett och annat rörande drag, som väcker gensvar i hennes hjerta; men för talfan i sin helhet, saknar hon oftast blick och uppfattning; och då så icke är, utöfvar den i alla fall ej det individuella inflytande på henne som på gossen. Der finnes ingenting för henne att söka efterlikna ingenting, som anslår hennes härmningslust, denna hos barnet kanske tidigast utvecklade böjelse och af hvilken så mycket godt kan uträttas med goda exempel, men äfven så mycket ondt med dåliga. På sin höjd faller det henne in att under sina lekar tälla med *Helena* om Parisäppet, eller att med *Ariadnes* tråd leda någon ungdomlig *Theseus* genom den i sanden uppritade labyrinthens irrgån-

gar. Dock vill väl icke någon påstå, att dessa öfningar kunna medföra något synnerligt inflytande, åtminstone icke något upplyftande och förädlande, på hennes karakter och själsutveckling? Om man således medger, att de historiska läroböckerna endast hafva få direkta exempel att gifva den qvinliga lärjungen, och om man inser nyttan af goda och efterföljansvärda föredömen, hemtade icke blott ur det dagliga lifvet, utan äfven ur böcker, och tror att i romanen och *endast* romanen eller romantiserade barnböcker, icke alltid de bästa äro att finna, skall man då ej kunna söka någon annan utväg för att bibringa den läslystna unga flickan vackra, lifvande förebilder och hänvisa henne, likasom gossen, till något högt och ädelt mål, för hvilket det vore en glädje att lefva och en ära att dö? Man skall invända, att hon i en god och kärleksfull moder har ett dylikt exempel dagligen för ögonen, hänvisande till det för qvinnan onekligen heligaste och käraste målet, familjemodrens kall. Men månne detta är tillräckligt, då dottern lika litet kan påräkna att hennes öde skall gestalta sig lika med modrens, som sonen i fadrens kan förutspå sitt? Nej. Vi tro derföre att flickan behöfver lära — genom exempel lära — hvad qvinnan med god vilja och ihärdighet förmår uträtta, äfven utom den närmaste familjekretsen, ifall ödet skulle förneka henne en sådan. Hon behöfver det mången gång, till ledning för sitt eget handlingssätt, och — om icke så — dock alltid till en väckelse af ädla och lifgifvande tankar, till måttstock på en ädel qvinnas förmåga, just på samma sätt som ynglingen behöfver häfdernas exempel, för att lära känna hvad store män kunna verka, en kunskap, som är honom nyttig och nödvändig, äfven om han sjelf saknar förmåga eller tillfälle att sjelf uppnå en dylik storhet.

Vi hafva här ofvan nämnt det hos oss okända namnet af en kvinna, som väl förtjenar att skildras såsom ett dylikt föredöme för sina medsystrar i alla länder, och göra oss ett nöje af att här meddela våra läsare några blad ur hennes historia.

Eugénie Berlau föddes d. 6 Juni 1804 i *Montréal*, en liten stad i Touraine, der hennes far, till yrket architekt och mekanikus, då var *Secrétaire de la Mairie*.

Den Berlauska familjens härkomst är temligen mystisk. I medlet af förra seklet flyttade f. d. Priorn i ett kloster i Picardie till Touraine, hvarest han anlade en religiös uppfostringsanstalt och dit han medförde en liten gosse, fyra år gammal. Barnet kallades *Berlau*, men ingen kände något om hans börd eller släkt. Om sorgsfullt uppfostrad af den gamle Priorn, växte gossen upp till yngling och närmade sig den tid, då han borde bestämma sitt lef-

uadsyrke. En dag, då han långsamt vandrade framåt vägen, som ledde till hans hem, grubblande öfver hvad bana han skulle välja för sin framtid, märkte den fader- och moderlöse gossen ett pappersblad, som af någon nyckfull vind tycktes hafva blifvit kastadt för hans fötter. Han stannade, tog upp det och fann att det innehöll ett geometriskt problem, troligen tappadt af någon hemåtvärande skolgosse. Den unge *Berlau* upptog denna händelse såsom en vink af Försynen och beslöt att egna sig åt matematikens studium. Han fullföljde beslutet, vann utmärkelse och förmögenhet samt gifte sig med dottern i en ansedd Tourainesk familj och blef fader till många söner, af hvilka en var *Eugénie Berlaus* far.

Eugénie var sina föräldrars tolfte barn och växte upp tillsammans med en yngre syster och en jemnårig brorsdotter. Hennes öfriga syskon voro redan borta ur hemmet och vi känna ingenting annat om dem, än att en af bröderna, som synes hafva ärft sin farfaders böjelse för matematikens studium, var medlem af den committé, som tillsattes för att dela Frankrike i departementer, då de gamla, med så många poetiska minnen förenade, franska provinsernas geografiska gränser bortsopades.

Då *Eugénie* var fyra år, flyttade hon med sina föräldrar till ett gammalt slott i närheten af *Montréal*. I många år lefde hon här ett drömmande, ensligt lif, vandrade ständigt omkring i det gamla slottet, eller ute bland dess omgifningar, studerade ifrigt botanik och kände på sina fem fingrar hvarje träd, planta och ört, som växte i Touraines skogar och på dess fält. Hennes uppfostran var temligen oregelbunden; hon läste efter eget val de böcker, som funnos i hennes fars bibliotek och umgicks mycket med landtfolket, samt ansträngde sig på det högsta för att ingifva godsets fårherdar smak för den sköna litteraturen.

Oaktadt detta fria lif, berömdes dock den lilla flickan såsom särdeles *sage*, bereddes till *sa première communion* vid elfva års ålder och var så hemma i sin katekes, att pastorn använde henne som *monitrice* vid by-barnens undervisning. Hon började nu växa hastigt och utvecklade tidigt den härdighet och skönhet, som ännu i dag, efter femtio års mångfaldiga mödor och bekymmer, säges utmärka henne.

Då *Eugénie* var tretton år, träffades hennes föräldrar af en djup sorg genom förlusten af en son, närmast henne i ålder, en tjugooårig, lofvande, ung man. Hennes föräldrar blefvo så förkrossade af det hårda slaget, att hon, fruktande för deras helsa, öfvertalade dem att lemna det ensliga landtlifvet, som ännu mer närde deras sorg, och inflytta till *Montréal*. För att införa mera

rörelse och omvexling i hemmet, samt sjelf erhålla någon bestämd sysselsättning, öppnade hon en liten skola. Hennes elever voro ej äldre än hon sjelf, men vid tretton år såg hon också ut att vara sexton eller sjutton.

Eugénies föräldrar hoppades dock på en helt annan framtid för henne än en skollärarinna. Deras högsta önskan var att få se *Eugénie* och hennes yngre syster gifta, innan de sjelfva lemnade detta lifvet för ett bättre. En ung holländare, intagen af den vackra unga flickan, anmälde sig också snart som friare och hade kanske fått sin önskan uppfylld, om ej *Eugénie* redan fästat sitt hjerta vid en annan, en son till domaren i orten. Men ack! den gynnade älskaren dog i lungsot, innan *Eugénie* ännu fyllt tjugo år, och hon var alltför nedtryckt af sorg och liknöjd för sin egen framtid att göra mycket motstånd, då hennes föräldrar öfvertalade henne att skänka en viss *M:r Allix* sin hand. Om detta giftermål känner man ingenting mer, än att det var i högsta grad olyckligt. *M:r Allix* hade i sin ungdom beslutat att egna sig åt det andeliga ståndet, men plötsligt förändrat håg. Anledningen härtill, äfvensom orsaken hvarför han gjorde sin unga hustru så djupt olycklig, äro hemligheter af det sorgliga slag, som man helst lemnar oafslöjade. Vare det nog sagdt att *Madame Allix* trenne gånger återvände till sina föräldrars hus och slutligen, med sin fars samtycke, flydde till Algier, som då nyss blifvit eröfradt af Frankrike. Och så stor var hennes förtviflan, så bevekande hennes föreställningar hos myndigheterna på stället, att då *M:r Allix* lät göra efterfrågningar efter flykten, svar skickades honom, att *ingen sådan person var tillfinnandes i kolonien*.

Madame Allix hade lemnat sitt enda barn, en dotter, i sin mors vård och började nu en mödosam sträfvan för sitt eget uppehälle. Under denna koloniens begynnelsetid fanns der föga val af inbringande sysselsättningar för en bildad qvinna, men *Madame Allix* tog utan tvekan emot hvad slags arbete som erbjöds henne. Hon gaf lektioner, då hon kunde erhålla elever, men emottog äfven sömnad och till och med *tvätt* för militärhospitalen, begärde hjälp af ingen och hade genom eget arbete sin torstiga bergning.

På detta sätt förgingo flere år, under obemärkt flit och sträfvan, utan att någon händelse af vigt, undantagande hennes fars död, 1837, afbröt tidens jemna lopp. Men dessa år hade dock ej fruktlöst förrunnit, ty under denna tid mognade hos den för eget bröd mödosamt sträfvande unga qvinnan en plan, hvilken var ämnad att framdeles bära välsignelserik frukt — planen att anlägga en skola för att lära Mohamedanernas döttrar den eröfrande na-

tionens språk och bibringa dem något af dess civilisation. Styrelsen hade redan inrättat skolor för att undervisa de inföddes söner i franska språket m. m. Men dessa läroanstalter voro långt ifrån florerande. Mohamedanerna fruktade att anförtro sina barn åt de kristna, isynnerhet om någon katholsk prest hade med saken att göra. Hvad flickorna beträffar, tänkte man aldrig ens på dem; och, i sanning, en Europé, som kommit för att göra sig underrättad om de Mohriskas kvinnornas seder och bruk, det religiösa och sociala tyranni, hvarunder de sucka, samt deras egen ytterliga och låga okunnighet, måtte väl förtvifla om möjligheten att uträtta någonting till deras fromma. Den lägre klassens kvinnor drifva omkring gatorna, tätt insvepta i slöjor med endast en smal öppning för ögonen; men kvinnor af högre klassen gå sällan utom dörren, om ej till badet eller till kyrkogården. Tre eller fyra besök i moskéen årligen, och de hafva fullgjort alla de religiösa pligter, som koranen ålägger dem. De hafva i sjelfva verket föga eller intet att skaffa med religionen. Stängda, som de äro, genom en mängd trånga förbud, äro de nästan utan all slags verksamhet; de kunna hvarken skriva eller läsa och lära icke något handarbete eller konstfärdighet, hvarigenom kvinnor, beröfvade andra medel till uppehälle, kunna förtjena sitt dagliga bröd. Icke heller kunna de sägas vara husmödrar. Det enkla lefnadssättet bland Orientens folk, deras obetydliga bohag, deras makliga, sysslösa vanor, samt det varma klimatet betaga dem hvarje tillfälle för utvecklandet af sådana egenskaper, som tillhöra våra åkerbrukares och handtverkares hustrur. Att tvätta sitt linne och hänga ut det till torkning på gallret kring gården eller kring det platta tak, som tillhör hvarje hus; att klättra från taket öfver mellanväggen in till grannen (det antagna sättet att göra visiter i Algier), dricka kaffe der och bjuda på samma läckerhet tillbaka; att vid högtidliga tillfällen kläda sig granna i gaz och siden, band och juveler, och vid andra ytterst torftigt och smutsigt i quarlefvorna af gammal grannlåt — sådant är det lif dessa kvinnor älska — eller åtminstone det enda som står dem öppet. Vid sjukdom är det ännu värre; de vägra att iakttaga ringaste försigtighetsmått, och föredraga 'Allahs vilja' framför hvarje lindring, vetenskapen eller medlidandet kan erbjuda. De motsätta sig tillkallandet af franska läkare på grund af förbudet att emottaga besök af det andra könet, och om de ej sjelfva satte sig deremot, skulle säkerligen deras herrar och män göra det. Hela familjer dö ut, blott för det de ej blifvit vaccinerade, eller för det man ej skiljt friska från sjuka under smittosamma febrar. De känna ej sin egen ålder, en okunnighet, som de hafva gemensam med män-

nen, ty det är först på senare år, som fransmännen anbefallt noggrann inregistrering af alla barn, som födas, qvinliga såväl som manliga. Och slutligen för att kröna verket, för att fullkomligt befästa den forfarande förnedringen och eländet af ett dylikt lif, äro de redan vid 11 å 12 års ålder — ännu blott barn — pligtiga att låta sälja sig till äktenskap. Vid åtta år anlägga de slöja. Man läser i *Morells* arbete öfver Algier att »Mohrernas qvinnor värderas efter *vigt*» — en något egen måttstock för qvinligt behag, samt att giftermål bland mohrerna, såsom bland de flesta mohamedanska folk, uppgöras af släkt och vänner, och att de unga tu aldrig se hvarandra förr än bröllopsdagen.

Sådant var det menliga råämne, hvilket *Madame Luce* vågade anse möjligt att bearbeta och höja till någonting närmande sig den Europeiska qvinnans ställning. Djupt öfvertygad att ingen verklig amalgamerings med den eröfrande nationen någonsin kunde ega rum förr än någonting blifvit gjordt för att ändra lefnadsvanorna inom de mohriska familjerna, grep hon verket an.

Medan hon samlade sina små tillgångar och utkastade sina stora planer, fullkomnade hon sig i kunskapen om infödingarnes språk, och år 1845, femton år efter eröfringen, började hon en vallfärd bland alla de mohriska familjer, hon personligen kände, och försökte att öfvertala fäder och mödrar att, några timmar hvarje dag, anförtro henne deras små flickor, dem hon ville lära att läsa och skriva franska, äfvensom att sy, en talent, hvari mohamedanskorna då voro lika litet hemmastadda, som i latin och matematik.

Tack vare lockande föreställningar, presenter och öfvertalande, samt de högtidligaste försäkningar, att hon ej skulle tubba barnen att öfvergifva den religion, hvari de blifvit uppfödde — med ett ord genom att med ett menniskoälskande hjertas energi och en fransyskas takt använda allt sitt personliga inflytande, lyckades hon att få tillsammans fyra små flickor, hvilka hon installerade i ett hus, som hon för detta ändamål hyrt, hvarest hon utan ett ögonblicks dröjsmål började undervisa dem. Småningom, allt som ryktet om hennes plan spred sig bland musulmännen, infann sig den ena flickan efter den andra i skolan, till dess antalet uppgick till mellan trettio och fyrtio. Efter några månader, då hon fann att försöket lyckades öfver hennes förväntan, vände hon sig till styrelsen med begäran om samma understöd, som blifvit anslaget till gossars uppfostran, förklarande, att det vore fåfängt att hoppas kunna uppföda en bättre, en mera förnuftig och civiliserad generation af

musulmän, så länge deras hustrur och nästa generations mödrar voro lemnade i värre okunnighet och slöhet än djuren, hvilka Skaparen gifvit instinkt nog till fullgörande af de enkla pligter, som öfverensstämma med deras natur. Men de Algeriska myndigheterna ville ej inse någon fördel af en bättre uppfostran för de mohriska kvinnorna; de förstodo ej vigten af det gamla påståendet att »sådan hustrun är, sådan är mannen,» och ehuru de komplimenterade *Madame Allix* för hennes välvilliga afsigter, förvägrade de henne all pekuniär hjälp. Hon, som räknat på att kunna öfverbvisa dem om företagets nytta och lyckliga resultater, smärtades på det djupaste af denna vägran. Utgifterna voro stora och endast och allenast bekostade af henne; barnen måste mutas för att komma — de af fattiga föräldrar understödas med föda, kläder, bostad och böcker — och allt detta måste bestridas af hennes små medel. Ehuru skolan i moraliskt och intellektuelt afseende svarat mot de bästa förhoppningar, syntes nu ingen annan utväg återstå för den menniskoälskande stiftarinnan, än att stänga den och att sjelf sätta sig att sörja öfver felslåendet af ett så ädelt företag och så mycket gagnlöst förslösande af både tid och penningar. Ändtligen randades den dag, d. 30 December 1845, då *le Conseil administratif* skulle sammanträda. Dagen förut hade *Madame Allix* insändt ett långt memorial till *le Directeur de l'Intérieur, Grefve Guyot*, en man af mycket inflytande och som alltid känt och personligen visat ett lifligt intresse för hennes företag. I detta memorial skildrar hon, med en rörande blandning af stolthet och pathos, de förhoppningar hon hyst, och de motgångar och stridigheter hon rönt under arbetet för sin idé. Vi kunna ej neka oss nöjet att ur det samma anföra nedanstående utdrag, som kan gifva läsaren ett tydligare begrepp om framgången af *Madame Allix'* menniskoälskande bemödanden:

»— — — På den punkt der jag nu befinner mig med min skola, är det mig fullkomligt omöjligt att fortgå utan understöd af styrelsen. De dryga utgifter, hvilka jag hittills ensam bekostat, hafva uttömt alla mina tillgångar, och de, hvilka jag för framtiden förutser, öfverstiga vida mina enskilda medel. Frågan gäller numera ej endast några få elever, hopsamlade emot deras anhörigas vilja, på det de måtte erhålla en till viss grad civiliserad uppfostran; den gäller hundradetals unga flickor, lockade hit från alla kanter af kolonien, likasom af en gemensam impuls. — — — Ansigte mot ansigte med ett dylikt förhållande bör ej styrelsen kunna tveka. »Att vara eller icke vara», se der problemet, som åligger eder att lösa, ifråga om den Algeriska kvinnan och hennes framtid.

»Den oafslåtliga omsorg, som i skolan egnas de stackars vanvårdade barnen, har inom kort visat sig bära god frukt. Deras små vissnade anleten, tärda af hunger och vanvård, börja återfå lif och färg, och från att vara slöa, matta och liknöjda äro barnen glada, lifliga och lyckliga. I moraliskt afseende är skolans goda inflytande om möjligt ännu mer i ögonen fallande. Den unga Algeriskans liflighet och intelligens, hennes snabba uppfattning, hennes medfödda vighet och händighet äro utomordentliga. Alla barnen i den klass, som jag sjelf undervisar, hafva under en enda lektion lärt de första elementerna af den ädla sykonsten, hvilket läroämne jag ansett böra vara ett af de första, och några af dem hafva på kort tid gjort så hastiga framsteg i läsning af fransyska språket, att man i en Europeisk skola knappast skulle anse det möjligt. Det är med den innerligaste tillfredsställelse, det lifligaste nöje, jag ser dem sitta tillsammans, hopkrupna i en tät klunga, täflande om hvem som skall flitigast läsa sin lexa eller hjälpande och påminnande hvarandra, då uttalet eller betydelsen af något ord fallit dem ur minnet. Dessutom ingifver mig deras öppna och lifliga sinnen, deras vänliga och smeksamma sätt att vara, godt hopp om att framdeles äfven kunna vinna och inverka på deras hjertan.

»Af denna långt ifrån öfverdrifna skildring, kan ni, *M. le Comte*, döma till beskaffenheten af denna läroanstalt, samt det inflytande, den redan har och i ännu större mån framdeles bör kunna utöfva. Ur denna synpunkt betraktad, förtjenar den i sanning den största uppmärksamhet af hvar och en, som allvarligt önskar befordra den Afrikanska civilisationen, och det är med afseende härpå som jag föreslår er följande etc. etc.»

Sedan *Madame Allix* insändt detta memorial, afbidade hon under andlös väntan utgången, i förhoppning att Conseillen åtminstone skulle göra *något* för hennes skola. Aftonen inbröt, Conseillen upplöstes — och *Madame Allix* hade icke ens blifvit nämnd.

Ännu kunde dock ej den ädla och modiga qvinnan förmå sig att uppgifva allt hopp, ehuru hon hade den största svårighet att finna medel till bestridande af de dagliga utgifterna för skolan. Mot slutet af Januari ingaf hon en ny skrift till en annan afdelning af styrelsen, deri hon redogjorde för skolans uppkomst och dåvarande tillstånd, samt de kostnader, uppgående till 5000 francs, som hon derpå nedlagt, och begärde ånyo understöd af staten, tilläggande att hon visste det en reserv-fond af 16,000 francs låg oanvänd i *le Bureau Arabe*, hvilken knappast torde kunnat anslås till värdigare ändamål.

Till svar på denna skrifvelse erhöll *Madame Allix* — löfte om *en gratifikation af 150 francs*.

I sitt genmåle härå skrifver hon med ädel harm:

»Om jag velat förödmjuka mig ända derhän att emottaga almosor, kunde jag redan långt före detta ha varit i behof deraf, och likväl skulle jag, efter fjorton års vistande i Afrika, ej behöft hjelp af någon, om jag endast afsett min egen förmån etc.»

Under tiden hade *Madame Allix* nödgats sätta sig i skuld för att fortsätta skolan: — 2000 francs måste inom en viss tid utbetalas, och hon hade förgäflves sökt anskaffa denna summa. Hon skrifver härom till *le Directeur Général*:

»Jag sade er i ett föregående bref, att jag blott genom att sätta mig sjelf i skuld varit i stånd att under innevarande månad hålla skolan öppen. Detta är i sanning att halva kommit till en bedröflig ytterlighet. Men hvad som är ännu bedröfligare är att äfven denna utväg sviker mig. Jag har tillbringat större delen af dagen med att söka anskaffa penningar, för att bestrida utgifterna under väntan på styrelsens beslut; men alla mina bemödanden ha varit fruktlösa, då jag ej velat ingå på vilkor, som fullkomligt skulle halva ruinerat min egen och min dotters framtid. Jag finner mig således nödsakad att upphöra med ett företag, som redan försänkt mig i de största penningebekymmer. — — Om ej styrelsen finner för godt att inom slutet af denna månad tillsända mig 2000 francs, skall jag den 1:ste Februari stänga skolan — ett sorgligt resultat af 6 månaders arbete, ansträngningar och uppoffringar, men jag har endast att välja mellan detta steg, eller ock vissheten att för alltid undergräfvat min ekonomiska ställning, och, ehuru bittert sörjande öfver denna hårda nödvändighet, återstår mig intet annat än att böjas under dess ok.»

Men hvarken böner eller föreställningar hjälpte. Hon erhöll intet understöd; fyrtio skolbarn kunde ej för intet hysas, födas och klädas, och således stängdes skolan d. 1:ste Februari 1846. Läsaren tror kanske nu, att den modiga, ihärdiga qvinnan (»*det svaga kärilet*», såsom hon af ålder blifvit kallad) måste gifva sig såsom besegrad, då hon stod der, beröfvad alla tillgångar, öfvergifven af myndigheterna på stället samt skiljd från Centralstyrelsen genom ett afstånd af mer än 900 lieux, som då var långt vådligare och besvärligare att öfverfara än nu för tiden.

Nå väl! hvad gjorde hon då? Hon pantsatte sitt bordsilfver, sina nipper, till och med en gulfingerborg, skänkt af en vän, och begaf sig till Paris, dit hon ankom i början af Februari och genast insände till krigsministern ett memorial, hvarur en del af de upp-

gifter, vi här meddela, är hemtad. Hon besökte dessutom personligen de mest inflytelserika af de deputerade och sökte vinna dem för sin sak. I Paris fann hon styrelsen mera böjd att lyssna till hennes förslag än i den militäriska kolonien och såg slutligen dagen gry. Hon erhöll 3000 francs till bestridande af sin resekostnad och ärfde dessutom omkring 1100 francs efter *M. Allix*, hvars nyligen inträffade död gjort det möjligt för henne att åter besöka Frankrike. Regeringen uppmanade henne att återvända till Algier och att på nytt börja sitt menniskoälskande företag samt lofvade henne ytterligare understöd. Innan hon, lifvad af dessa ljusnande utsigter, anträdde återresan, gjorde hon dock ett kort besök i *Montréchat* hos sin gamla moder och erhöll hennes samtycke till sitt giftermål med *M. Luce*, en musiklärare i Algiers, samt firade sitt bröllop i Paris d. 19 Maj. Den 5:te Juni var hon åter tillbaka i Algier, der hon ånyo öppnade skolan, under jubel och glädjeyttringar af barn och föräldrar. Men nu visade sig åter den officiella uppskofsandan och en tid af sju månader förflöt innan skolan blef ställd under styrelsens skydd och kontroll. Under dessa sju månader stegrades dagligen antalet af skolbarnen och hon sattes i yttersta förlägenhet för att kunna hålla läroanstalten uppe. Abbé *Pelletau*, prest i Algier, gaf henne litet pengar och mycket deltagande; och Grefve *Guyot*, som alltid hyst det lifligaste intresse för hennes företag, understödde henne af egna medel. Då dagens utgifter medtogo mera än hon för ögonblicket egde, skickade hon till honom en af sina negrinnor och *Guyot* sände henne då beredvilligt en liten summa till hjälp. En dag skickade han henne en penningpåse, som Hertigen af *Nemours* lemnat till understöd för en tidning, hvilken då upphört, och bad henne efter behag använda dess innehåll. Hon öppnade påsen och fann der 200 francs. »Den- na summa», säger hon i ett bref, »tycktes mig sänd af Försynen.» I November 1846 erhöll hon ett bref från Drottning *Amélie*, Ludvig Philips gemål, som uttryckte sitt lifliga deltagande för hennes skola och erbjöd sig att betala för flere elever, ett förslag, som dock tillintetgjordes genom den 1848 utbrytande revolutionen. På detta sätt fortgick skolan likasom »ur hand och i mund», som ord- språket säger, och då stiftarinnan såg antalet af elever ständigt växa, antog hon till underlärarinna en infödd mohamedanska af ovanligt goda anlag och en viss grad af odling, samt lät henne icke blott biträda vid den vanliga undervisningen, men äfven förestå barnens religionsöfningar. »Ty», sade *Madame Luce*, »det duger icke att låta barn växa upp utan all religion.» Då således ett af vilko- ren för skolans existens hindrade henne från att söka bibringa mu-

sulmännens barn sin egen trosbekännelse, föredrog hon att låta undervisa dem i deras föräldrars — en religion, som ännu bibehållit några elementer af kristendomens sanningar, så till vida att den ålägger den osviktigaste tro på och vördnad för en enda allsmäktig Gud, samt inger en känsla af moralisk ansvarighet i fråga om rätt och orätt. Man måste i alla fall lägga på minnet, att *Madame Luce* i detta afseeende ej kunde fritt handla enligt sin egen öfvertygelse, då hon knappast skulle fått ett enda barn till skolan, om hon ej afgifvit det heliga löftet att ej söka locka dem öfver till sin egen religion. Slutligen voro de första svårigheterna öfvervunna och skolan blef, i Januari 1847, offentligen af Staten erkänd samt undergick sin första officiella inspection, hvarvid dess gamle beskyddare, *Grefve Guyot*, var närvarande. Han förklarade sig mer än nöjd med barnens kunskaper och uppförande samt yttrade, att han ej skulle ansett det möjligt att vinna så goda resultat af en undervisningsanstalt för mohriska qvinnor. Vid detta tillfälle emottogos herrar inspektörer af trettiofva elever, samt den Arabiska underlärarinnan, *obeslöjade*, en omständighet, hvilken *Madame Luce* anser för en af sina största segrar. Hon arbetar nemligen ifrigt på slöjans afskaffande, troende, och det säkerligen med rätta, att den är långt ifrån någon talisman för en sann blygsamhet, hvilken bör vara enkel och naturlig och af det slags renhet, som »tänker intet ondt.»

Ännu lät dock det utlofvade understödet vänta på sig och *Madame Luce* måste åter en gång anlita sina vänners och sina egna tillgångar. Slutligen erhöll hon fullkomlig kostnadsersättning samt ett anslag för skolan lika med det som från början ganska frikostigt beviljats goss-skolan. Alltifrån 1847 till närvarande stund har *Madame Luce* oafbrutet fortsatt sin välsignelserika verksamhet, beredande hundratals unga flickor till lifvets allvarliga pligter, hvarom de, henne förutan, skulle förblifvit i djupaste okunnighet.

En tid hade *Madame Luce* anlagt en butik, der hennes äldre elever förfärdigade och sålde de vackraste broderier åt damerna i staden samt på det sättet erhöilo en ganska riklig inkomst, på samma gång de lärde värdera arbetets nytta. De hade kommit ända derhän, att lägga af en liten summa hvarje vecka till inköpande af materialier, då det behagade Styrelsen att låta stänga den lilla verkstaden — om för att inbespara arfvodet af 800 francs årligen för den lärarinna, som förestod den, eller för att uteslutande gynna en snarlik anstalt, börjad af några nunnor — det är *Madame Luce* obekant; men hon klagade mycket öfver den obefogade åtgärden, anseende denna underafdelning såsom en af de viktigaste i sin skola.

Lyckligtvis egde ett ombyte af inspektörer rum 1858 och på en anmaning af den qvinliga skoldirektionen öppnades ånyo brodösernas lilla verkstad, derifrån åtskilliga arbeten redan 1855 erhållit 1:sta och 2:dra klassens medalj vid den stora expositionen i Paris. *Madame Luce* nödgas lägga största vikt på sina elevs intellektuella framsteg, emedan herrar inspektörer värdera en väl konstruerad fransysk fräs långt högre än en ordentligt sydd klädning; men för egen del ifrar hon mest för den industriella undervisningen, emedan hon anser det vara af yttersta vikt för de mohriska qvinnorna att ega något medel till förvärfvande af en anständig utkomst, för att icke tala om nödvändigheten att erhålla någon vana vid ordning och snygghet inomhus, samt nyttan af att kunna sy och laga sina egna och de sinas kläder.

Det måste likväl tilläggas, att skolan ännu visst icke är någon typ för läroanstalter i allmänhet, hvad arbetsordning och disciplin beträffar. Som alla eleverna bo hemma, hemtade till och ifrån skolan af dertill särskildt hållna negrinnor, samt dessutom äro utsatta för det dåliga inflytandet af ett giftermål, medan de ännu äro barn, kan man ej vänta sig att mer än en viss grad af godt skall kunna uträttas ibland dem och får ej förvåna sig, om en del af dem ännu äro vilda och råa samt såra betraktaren genom en låghet i ansigtsuttrycket, som måhända ej flere generationers hyfsning och bildning skall förmå helt och hållet utplåna. Icke desto mindre lära de alla försvarligt läsa och skriva ett fremmande språk, förstå elementerna af arithmetik, samt åtskillig slags sömnad — och de äro stolta öfver sin lärarinna, den vänliga, men dock så stränga och noggranna *Madame Luce*. De lära dessutom värdera sitt eget kön, inse att de sjelfva äro födda till ansvar och arbete samt att det är möjligt för en kvinna att förvärfva sitt eget uppehälle — någonting som hittills aldrig kommit ifråga. Den nuvarande mohriskä underrärlarinnan är en ung kvinna, som till sätt och väsende fullkomligt liknar civiliserade och väl uppfostrade fruntimmer. Hon har tagit ordentlig examen och fått diplom; man förvånas i sanning då man hör att hon är Mahomedanska, så olik är hon sina vanliga systrar. Några af de andra flickorna hafva gått flere år i skolan och biträda nu vid undervisningen.

I en algerisk tidning läste man för några år tillbaka beskrifningen på en prisutdelning i *Madame Lucas* skola. Artikeln var skriven af *M:r Warnier*, en bland de fransmän, som djupast och allvarligas studerat det besegrade folkets karakter och skaplynne, och säkerligen bättre än någon annan var i stånd att bedöma nyttan af en dylik skola. Artikeln börjar med beskrifningen på författarens första be-

sök hos *Abd-elKader* (hvars läkare han en lång tid var), der han fann den djupaste vördnad egnas Sultanens moder, emedan hon var en lärd qvinna, d. v. s. den enda qvinna i hela landet, som kunde läsa. Förvånad öfver denna uppgift, företog sig författaren att utforska huru många dylika *lärda* qvinnor inom mannaminne funnits i Algeriet, och han kom då till det respektabla antalet af 5.

»Fem lärda qvinnor!» utropar han, »det var då allt hvad den musulmanska civilisationen, sedan vår eröfring af Algier, förmått frambringa!» Derpå fortfar han:

»Med detta faktum i minnet inträdde jag i går eftermiddag i den läroanstalt, *Madame Luce* med så många uppoffringar grundlagt och med så mycket nit och skicklighet förestår. Jag befann mig der midt ibland 115 unga flickor af alla åldrar, från åtta till femton år, hvilkas kunskaper redan vida öfverstego de ofvannämnda fem lärda qvinnornas, som ännu med vördnad nämnas af en försvinnande generation. — — —

»Då jag sedermera såg fem skolbarn, af hvilka tvenne voro särdeles rikt begåfvade, utföra en liten fransysk komedi, då jag hört tvenne andra, som nyligen hemkommit från *Abd-el-kaders* familj, dit de, på styrelsens begäran, blifvit sända som tolkar, under en intagande poetisk dialog beskrifva de intryck, de erfarit under resan och deras glädje vid återkomsten till hemmet, och framför allt då jag hört den tacksamhetssång, de unga mohriska flickorna uppstämde för sina välgörare, kunde jag ej längre hysa något tvifvel om den underbara framgång, som krönt det förbättringsarbete, *Madame Luce* nu i åtta år bedrifvit. Det är en oerhörd framgång, hvars följder för närvarande omöjliga kunna beräknas, men tvifvelsutana blifva af utomordentlig vigt, om ingenting uppstår att hämma den redan gifna impulsen.»

Mr. Warnier nämner derpå ogillande, att ingen af de Algeriska myndigheterna bevärdigat skolans högtidsdag med sin närvaro och beklagar, att *Madame Luce* ännu på långt när icke rönt det deltagande och understöd af Kolonialstyrelsen, hvartill hon synts honom berättigad. I anledning häraf lemnar han en utförlig beskrifning på en dylik skola, nyligen af *Madame Cherbonneau* anlagd i Constantineh, efter *Madame Lucas* mönster, och hvilken skola på allt upptänkligt sätt understödes af stadens myndigheter.

I sin årsberättelse för 1860 säger *Madame Luce* bland annat:

»Antalet af de unga flickor, som njutit undervisning i skolan sedan den först öppnades är 1,035. Af dem, som hufvudsakligast egnade sig åt sömnad, kunde de flesta redan vid 12 à 13 års ålder förtjena 50 à 75 centimer om dagen och erhöllo hemma arbete

från siskolan, äfven sedan de upphört att taga undervisning der. Omkring 600 tala, läsa och skriva med ledighet franska, nästan alla förstå detta språk, och äro derjemte temligen hemma i räknekonsten; sex hafva blifvit utskickade som underlärarinnor i de olika flickskolor, som på senare år blifvit anlagda i Algeriet; en har erhållit diplom som lärarinna m. m.»

Ganska många Svenskar besöka nu för tiden Algier och stanna der ofta hela månader; må de, bland andra stadens märkvärdigheter, icke försumma att besöka det gamla Mohriska huset *N° 5 Rue de Toulon*, der de kunna räkna på att blifva välvilligt emottagna af den vänliga *Madame Luce*. Må de, vid iakttagandet af civilisationens framsteg bland landets qvinliga befolkning icke glömma att första fröet dertill utsåddes af henne, af en qvinna, fattig och saknande alla de utvägar, som rang och personligt insflytande skänka. Att denna qvinna, utan understöd af andra, blott med hjälp af sin egen energi, icke endast uppgjorde planen och principen för sina stackars okunniga medsystrars uppfostran, samt bevisade både möjligheten och nyttan deraf, utan äfven slutligen, med uppoffrande af tid, krafter och sina sista ringa medel, lyckades tvinga styrelsen att erkänna värdet af dylika uppfostringsanstalter och att bidraga till deras framgång. Och slutligen, må man icke heller glömma, att sjelfva goss-skolorna visat lyckligare resultat sedan *Madame Luce*, genom *qvinnan* lyckats sprida något begrepp om hyfsning och ordning inom de mohriska hemmen. Ja! må vi alla lära vörda och älska *Madame Lucas* namn; liksom hon söka ett ädelt mål för vårt lif, och med mod, försakelse och aldrig tröttnande ihärdighet arbeta för uppnåendet af detta mål, det må nu ligga inom eller utom hemmets och familjekretsens gränser!

L—d.

VÅR LEKTYR.

Under en promenad på Drottninggatan häromdagen, fängslades vår blick vid ett boklädsfönster af de betydelsefulla orden: »*Böcker för Folket*,» hvilka ord gäfvu uppslag till en tyst, men entusiastisk-monolog af ungefär följande innehåll:

»Huru mycket innebär ej denna tänkvärda öfverskrift! Hvilket ansvar för författaren, hvilka lockande löften för läsaren, hvilken heder, hvilka pekuniära fördelar för förläggaren! Besin-
nen blott — »för *Folket!*» Icke för någon liten ringa del af nationen, för något särskildt yrke, parti, eller kotteri, utan för

hela det stora, fria, härdiga, fattiga men stolta, »tröga, men hetsiga» svenska folket! Böcker för oss och dig, kära läsare, så väl som för konungen och dagsverkaren. Hvilken läsarkrets! hvilket vidt fält för dessa böckers inflytande och hvilka fördelar vid deras afsättning!»

Just, så långt hade vi hunnit med utropen, då vi hastigerinrade oss huru jemförelsevis ringa afsättning kan beräknas för den förträffliga tidskriften »*Läsning för folket*,» deraf dock hvarje godt svenskt hem borde ega 2 exemplar — ett för förmaket och ett för köket; och deremot huru under samma vackra skylt en mängd onyttiga, för att icke säga rent af skadliga böcker, genom tanklösa eller mindre samvetsgranna förläggare, annonseras och spridas. Dessa hågkomster, i förening med en kall stormil från Clara sjö, svalkade betydligt vår enthusiasm och förmådde oss att taga vår tillflykt in i den eleganta boklådan, der vi lyckligtvis fingo lugn icke allenast i yttre måtto, men äfven för våra inre misstanekar rörande beskaffenheten af boken, hvars öfverskrift lockat oss. Med glad förvåning igenkände vi nemligen i densamma en gammal kär bekant, hittills ganska svår att träffa: den Lappske missionären *Peter Læstadius*, eller rättare hans »*Journal för första året af hans tjenstgöring*»*), ett värderikt arbete, som vi redan för någon tid sedan valt till föremål för *Vår Lektur*, ehuru den redan utskrifna uppsatsen derom, af bristande utrymme, ej förr kunnat intagas i Tidskriften. Vi begagna oss nu så mycket heldre deraf, som boken just i dessa dagar utkommit i ny upplaga under den vackra öfverskriften *Böcker för Folket*. Och, i sanning, knappast finnes någon författare, hvars verk gjort sig bättre förtjent af en dylik rekommendation än *Læstadius*. Enkel och kraftfull, ärlig, from och glad måste han slå an på kärnan af det svenska folket — de höga så väl som de låga, de bildade så väl som de ouppfostrade. Och oberäknadt denna individuella sympathi, som synes oss böra existera mellan denne författare och de bästa af hans tillämnade läsare, har boken det särskilda intresse, som erbjudes i studiet af en del af vårt fädernesland, hvilken ända till de sista åren varit föga känd. Man torde nemligen utan öfverdrift kunna påstå, att den ringa specialkännedom nutidens ungdom i allmänhet erhållit om Lappmarken, är hemtad från en utländning — *Bayard Taylor*, som i sin Norr-

*) 1:sta upplagan på J. Hæggströms förl. 1831. 2:de upplagan på A. Hellstens förl. 1861. I denna senare upplaga, för hvars utgifvande allmänheten säkerligen är förläggaren tacksam, har dock, genom en oförklarlig försummelse, företalet och den särdeles upplysande innehållsförteckning, som af första förläggaren bifogats, blifvit uteslutna.

ländska resa ger en liflig och målande, men dock blott i förbifarten uppfångad bild af en del af den Svenska Lappmarken. *) *Taylors* skildring är (såsom vi redan en gång förut yttrat **) en blott konturbild, ett utkast till taflan, der dock det inre sambandet mellan bilderna saknas och der dagar och skuggor äro blott svagt antydda, liksom till framtida bearbetning af en med föremålen mera förtrogen pensel.

Eget nog har, oss veterligen, inom den svenska litteraturen på de sista trettio åren intet *utförligare* arbete utkommit, som skulle kunna tjena till ett dylik supplement till *Taylors* resa, utan måste vi gå ända tillbaka till trettioalet för att i *Læstadii Journal* finna just hvad vi sakna hos *Taylor* och nödvändigt *måste* sakna hos hvarje fremling: en fullkomlig förtrolighet med folket, dess vanor och lefnadsförhållanden, dess så väl andeliga som lekamliga behof och brister m. m. Dessa båda skildringar, Amerikanarens och Svenskens, framställa i allt de största olikheter och lämpa sig just derigenom så mycket bättre till hvarandras kompletterande, på samma gång dessa kontraster oemotståndligen locka till en jämförelse mellan dem båda.

Man finner icke hos den enkle, svenske missionären den snillrike turistens rika och yppiga bildspråk, men man finner måhända mera djup i tanken, mera värma i hjertat. *Taylor* har mera verldsvisdom, en lättare satir, en mera förfinad smak; *Læstadius* åter en hjertligare fromhet, en mera godmodig humor och rikare originalitet. Den förre reser blott för sitt eget nöje den senare endast för att gagna andra. Den ene underkastar sig modigt alla en arktisk vinterfärds mödor och faror, för att öka sitt eget redan rika förråd af kunskaper och insigter om jordens olika länder och folk; den andre vågar lika modigt helsa och lif för att öka det lilla knappa förråd af upplysning och christlig kunskap, som möjligen letat sig fram till denna aflägsna vrå af världen och bland dessa naturens vanlottade stufbarn. *Taylor* antecknar de karaktersdrag och egenheter han påträffar, såsom märkvärdiga kuriositeter, intressanta blott i den mån, de afvika från det vanliga och af bruket häfdade; *Læstadius* uppsöker med mera djupt trängande blick laster och dygder och målar dem i bjerta färger, för att hänvisa på möj-

*) I åtskilliga större geografiska och statistiska arbeten samt nu senast i *kaptens Pettersons bref*, infönda i *Dagligt Allehanda*, kunna dock åtskilliga spridda uppgifter af intresse rörande dessa aflägsna trakter uppletas, och tjena som upplysande tillägg till och berättiganden af *Taylors* och *Læstadii* arbeten.

**) Se *Tidskr. f. Hemmet* 1:sta årg. 3:je häftet.

ligheten att under rätt behandling af den styfva jordmånen framlocka de senare och utrota de förra. Den ene skildrar företrädesvis och i yppigt blomstrande språkrikedom naturens underbara företeelser, himmelens färgprakt och snömassornas fantastiska formationer i dessa hyperboreiska trakter, då den andra i stundom temligen sjelfsvåldigt språk med något af odalmannens enkelhet, men också af hans gammal-svenska trohet och kraft i tankar och ord förtäljer om nybyggarens hårda kamp mot den karga naturen, om vilsne skidlöparens kringirrande i de ändlösa skogarne, om fiskarläppens vanskliga yrke, då vattnet fryser kring näten, som skulle bringa en efterlängtd föda hem till den svultna familjen, eller om fjell-lapparnes hårda öde, då barfrost kommer om hösten och breder sitt istäcke öfver mark och stig, så att renarne med sina hofvar icke förmå framleta mossan, som de eljest under djupaste snö vädra och med lätthet uppkrafsa. — Vi skulle kunna drifva parallelen ännu längre och alltid komma till samma resultat, nemligen, att hvad man saknar hos den ene af dessa Lappmarkens beskrifvare, återfinner man hos den andre, hvarför vi äfven tro att de skulle vinna på att tillsammans läsas, om man ock får medgifva att *Læstadius*, genom en viss omständlighet i uppgifterna rörande kommunala angelägenheter m. m., som för läsare i allmänhet är af mindre intresse, på sina ställen blir mera trögläst. Derjemte måste man naturligtvis taga i betraktande den tid, som förgått sedan arbetet skrefs och att åtskilligt sedan dess kan vara förändradt i yttre förhållanden, ehuru grunddragen så väl i natur- som folklivet alltid orubbade kvarstå.

Om afsigten med sitt missionärsskap, samt om sin egen barn-dom och sina familjförhållanden ger *Læstadius* en temligen omständlig berättelse, som vi här i sammandrag vilja meddela, för att sålunda göra läsaren förtrolig med författarens egen personlighet:

»Hvad som drifvit mig,» säger han, »lik en »*Varg i Veum*» från den civiliserade verlden till denna ohysade öcken, från vetenskaper-nas tempel, från vänskapens förtrolighet och månget föremål, som blifvit dyrbart för mitt hjerta, det behåller jag för mig sjelf, likt den förklädde »*sludne* björnskinnsmannen», med hvilken väl också jag kunde säga:

»*I Ånger är jag uppfödd, min arfsgård heter Brist,*

Hit kom jag ifrån Ulfven, hos honom låg jag sist.»

och som förbehöll sig sitt namn såsom honom ensamt tillhörigt.»

Att införa eller sprida kristendomen i Lappmarken, ett värf som af hans föregångare redan till viss grad blifvit utfördt, synes mindre legat i *Læstadii* afsigt än att undersöka och påpeka bristerna och missbruken i kyrko- och skolordning och införa nödiga

förbättringar deruti. I fråga om den rent presterliga missionärsverksamheten, säger han:

»Att äfven utom denna sfer någonting för fäderneslandet nyttigt kan i Lappmarken åstadkommas, det, hoppas jag, skall tiden visa. Och att min lefnad skall vara fäderneslandet egnad, det har jag redan en gång högtidligen förklarat. Miltiades' segertecken gåfvo Themistokles ingen nattro. Dessa och dylika hjeltars lefnadsbeskrifning lemna ock än i dag sitt djupa intryck i ynglingens själ. Religionen verkar ej i allas sinnen den entusiasm att med medeltiden göra korståg till det heliga landet, ej heller känslan för den klassiska fornålderns förträfflighet, att med nutiden göra härfärder till Greklands hjeltegrafvar. Men likasom många under medeltiden funno tillfällen att ådagalägga sitt nit för religionen på närmare håll än i Palestina, så kunna äfven vi, närmare än i Grekland, finna tillfälle att strida för frihet och upplysning, eller dertill lemna bidrag.

»Att nu mitt syftsmål är allmän nytta, och detta till och med genom åsidosättande af min egen, derpå tror jag att äfven denna skrift skall tjena som bevis. — — — Hvad så kallad *lycka* man gjort i verlden, det är ock, på sistone, långt mera likgiltigt än hvad *nytta* man gjort. Då åtankan af det goda, man i en framfaren tid åtnjutit, vanligen är förenad med saknad, så är deremot minnet af det goda, man verkat, eller åtminstone *velat* verka, förenad med tillfredsställelse.» Han fortfar derpå:

»Jag var nu som sagdt är kommen till *Arieplug* till fädrens grafvar vid den kända elf.» Här hade mina förfäder varit pastorer, allt ifrån K. Carl Gustafs tider till K. Adolph Fredrik, i en oafbruten serie, son efter fader. Den siste var min farfader, hvilken vid sin död efterlemnade en hel skara omyndiga barn, hvaraf det sista föddes en vecka efter hans död och de två äldsta just då hade afrest till Hernösands gymnasium.

»Ogera gör jag mina egna förhållanden till föremål för uppmärksamhet, dels såsom föga importerande att veta, dels ock emedan jag, såsom ett fosterbarn af den närvarande tiden, ej helt och hållet kan göra mig fri från dess fördomar, hvaribland blygsel för fattigdom är en. Men då jag icke gör något afseende på andra, vid blottande af svaga och ömtåliga sidor, så bör jag ej heller skona mig sjelf. Denna framställning torde dessutom kunna tjena att sprida ljus öfver lefnadssättet och förhållandena här i trakten, hvilket just är ett hufvudsakligt föremål för dessa rader.»

Författaren beskriver härpå huru farfadrens fattiga familj »*flyttades lasstals ned till Piteå*», der den fortfarande kämpade mot nöd och brist; — huru hans far skickades i guldsmedslära till Stock-

holm, men sedermera blef anställd i Bergskollegium, gifte sig, och år 1772 flyttade tillbaka till sin hemtrakt, der han bosatte sig såsom inspektor vid *Nasafjells* silfververk, med 900 daler kopparmynt (50 R:dr b:co) i lön. Af bristande medel kunde dock verket ej länge drivas och dess Inspektor måste lemna platsen, slog sig i stället på nyodlingar, men misslyckades totalt och råkade i yttersta fattigdom. Öfvergifvande det halffärdiga nybygget, flyttade familjen till *Arieplogs* kyrkoplats och lyckades, genom limkokning af renhorn, torftigt lifnära sig. Husfadren hade under tiden blifvit enkling och gift om sig, af hvilket äktenskap tvenne söner, *Lars Levi* samt *Petrus*, författaren till ifrågavarande journal, föddes. Vi lemna nu åter ordet åt denne senare.

»Vid början af detta nya äktenskap gjorde min far åter ett försök med nybygge. Han bosatte sig på ett ödestående bergsfrälse nybygge vid vestra ändan af sjön Hornafvan, *Gäckvik* kalladt. Detta är ett rysligt ställe, beläget vid baksidan af ett skyhögt snöfjell, *Pelje-kajse* kalladt. Jordmånen består af idel små stenhällar och nästan ingen mull; rundt omkring äro kalla myror. Här synes vara myggornas hufvudstad och rätta fädernesland. Oräkneliga milliarder svärma omkring i luften och bilda ett slags sammanhängande dimma den korta sommartiden, och första höstafton uppstiger ett kallt töcken, som utbreder en svepduk af rimfrost öfver vegetationen. Sex förfärliga mil äro till kyrkan och ingen bebodd plats i vägen. Sommartiden är ibland svårt att komma fram för storm; om vintern är det nästan omöjligt att kunna köra med häst för den djupa snön och det upplupna vattnet på Hornafvans is. I detta Hades satte sig mina föräldrar ned att bo; men det visade sig snart, att man omöjligt kunde lefva der, en erfarenhet, som flere åboer förut gjort. Min far var frånvarande större delen af vintern, för att mot renar byta sig till lifsmedel, och torde väl också ej gjort sig så brådtom att skiljas från de gästfria hus, han under dessa resor besökte: han hade intet Eden att skynda till. Man besinne nu en qvinnas öde, som skulle sitta nästan ensam med små barn den långa vintern i skuggornas rike, utan att ens kunna komma till kyrkan, eller få tala med någon vän eller frände. Ingen menniskovarelse finnes i denna dödens bygd under hela vintern, eller passerar den ens vilsefarande. Grafvens tystnad herrskar öfver hela nejden, om ej tilläfventyrs vargarnes hotande tjut eller ufvens hemska läte från bergen afbryter den. Här skulle hon vara allt i allom, sköta barn, hushåll, boskap och göra allt som kunde förefalla. Om nu en sjukdom inträffat! — — Men derföre öfvergafs ock slutligen *Gäckviken*, der min bror föddes, och familjen bosatte sig en mil från

kyrkoplatsen, hos en beskedlig nybyggare i Buokt, der jag, en mörk vinterkväll kom till världen, sedan min mor om dagen arbetat i skogen med att lugga och draga hem björkris åt kreaturen. Straxt följande dagen rände (så kallas att gå med skarskidor) nybyggaren, bärande barnet i en så kallad kont (en urhålkad och med skinn beklädd träklabb, i hvilken lapparne bruka hafva sina barn) till kyrkoplatsen att låta döpa det. — — Senare flyttade vi till *Arieplot*, der mina föräldrar med nöd drogo sig fram, under det de ofta hela dagarne voro ute på fiske eller annat arbete och lemnade oss barn ensamma hemma. Vi blefvo då fastbundna, den ena vid bordsfoten, den andra vid spiselstolpen — en ganska nödvändig åtgärd. En gång, då man försummat detta, fann modren vid hemkomsten den yngre sonen med ett stort brännsår på halsen, badande i tårar, men den äldre, försvunnen. Rädd för aga, sedan han i oförstånd vållat skadan, hade denne gömt sig i skogen, der man först i mörkningen återfann honom, då man fick höra hans snyftande bakom en gärdesgård, der han låg och gret. Dylika händelser inträffade mer än en gång.

»Huru olika äro människors öden! På den tiden herrskade stor fattigdom i *Arieplot* och de voro få, som kunde sägas hafva sitt dagliga bröd. Men så föraktade och uttrasade, som vi, funnos inga barn i hela socknen. Vi voro de ringaste bland alla, oss ville ingen vidkännas något förhållande till, ty rikedom och granna kläder ega en underbar trollkraft, så i lägre som högre spherer. Hvilka öden jag än vidare i världen må komma att genomgå — i ett urhålkadt träd var dock mitt första läger, såsom mitt sista blifver inom fyra bräder. Men hurudana än de yttre omständigheterna må vara, så känner dock själen ingen vanbördighet och en tänkande ande ingen fattigdom. — — — I all sin fattigdom, i allt sitt sträfvande för lifvets uppehälle, åsidosatte våra föräldrar dock aldrig att lära oss läsa. Då vi knappt kunde tala, lärde oss redan vår far böner. De skulle vara hvarje morgon det första och hvarje afton det sista. Vår moder hade all möda ospard att tidigt lära oss läsa i bok. De mest estetiska predikningar göra väl aldrig den effekt, som hennes enfaldiga undervisning och förmaningar gjort på mig, och, om eljest det är sannt, att vi lära för lifvet, ej för skolan, så har jag bland alla mina lärare, hvilka jag alltid med tacksamhet och högaktning ihågkommer, dock henne mest att tacka. — Frid med hennes aska!

»Jag har nu vidlyftigt utfört min lefnadsbeskrifning till mitt 6:te år, för att, som sagdt är, derigenom meddela något begrepp om min hembygd och lefnadsättet derstädes, samt emedan denna be-

skrifning inträffar äfven på otaliga andra, som varit eller äro i samma kategori som jag då. Hädanefter blir den ej mera gemensam för dessa, emedan jag just vid mitt 6:te år blef borttryckt från vår gemensamma vädjoban och försatt på en annan.»

Petrus Læstadius blef nemligen jemte brodern *Levi*, hemtad till Qvickjock af den äldste halvbrodern, *Carl Erik*, hvilken der var komminister, och nu i åtta år underhöll och undervisade sina bröder och derefter afsände dem till Hernösands Gymnasium. »Sedan den tiden,» säger vår författare, »har min bana varit temligen lika med hans.» Det vill säga en fattig students och prestkandidats mödosamma och allt annat än lysande bana.

Den 23 December 1826 blef han af konsistorium i Hernösand förordnad att förestå missionärstjensten i Piteå Lappmark. »Jag skulle väl här,» säger han sjelf, »till en början förklara egenskapen och ändamålet med denna befattning m. m. Men om jag gifver mig in på detta ämne, så fruktar jag det kan gå med mig, som med predikanten, hvilken klockaren måtte rycka i rocken för att få honom att sluta.»

Han öfvergår därför från sig sjelf till sitt värf såsom missionär, och låter detta sålunda tala för sig sjelf.

Att för våra läsare göra ett lämpligt urval bland de många, än enkelt rörande, än storartade och gripande, än burleskt komiska karaktersdrag, händelser och uppträden, som den unge missionären skildrar, är i sanning icke lätt. Vi hafva derföre måst inskränka oss till några få af de tilldragelser deruti författarens karakter och den omgifning, hvori han lefver, på ett betecknande sätt framstå, öfvertygade att härigenom bäst locka till hela bokens läsande. Det sista af dessa utdrag torde dessutom kunna gälla såsom ett appendix till Tidskriftens naturhistoriska afdelning.

Efter en mödosam och lifsfarlig färd under snöyra genom öde och obanade skogar, hvarunder både missionären och hans trogne och snälle springare, Slompen kallad, mer än en gång varit nära att förgås, ankommo de båda slutligen till det gästvänliga herberget i *Gråträsk*.

»Kort derefter,» berättar författaren, »ankommo äfven söderifrån tvenne andra karlar rännande på skarskidor. Den ene kom till *Gråträsk* att låna pengar, den andre ämnade sig till *Arovidsjaur* att låta döpa sitt barn, som han bar med sig i en kont. Mannen var en försvenskad Lapp och egde något slags nybygge. Barnet var födt just nu samma dag på förmiddagen. En sådan händelse kan förtjena en reflexion. Nyss kommet ur moderlifvet, vräkes barnet i en urholkad träklubb, och så kastar man det på ryggen

samt begifver sig åstad på en fem mils väg i den bistraste köld! I sådant väder som nu måste minst fyra dagar åtgå för den resan; men hvarken för sig eller barnet var mannen försedd med någon föda. »*Jag litte på Gud och godt folk,*» sade han, när jag frågade huru han kunde gifva sig åstad på sådant sätt. Också hade han icke missräknat sig. Försynen hade så skickat, att han icke behöfde resa längre än hit för att finna en prest, och här fick barnet långt omsorgsfullare skötsel och ans än det kunnat få hos sin moder. Den hederliga bondhustrun i *Gråträsk* tvättade och ansade det samt lindade det i rent, snyggt linne. Jag ser ännu så lifligt, huru hennes milda öga medlidsamt och huldt blickade på den arma, oskyldiga varelsen, som var född i verlden till mycken fattigdom, hunger och elände, innan det skulle hinna den dag att sjelf förtjena födan. Ett himmelskt småleende förhöjde behaget af hennes vackra anlete, ur hvilket jag tydligen såg en ren själ framblicka.»

En annan gång var missionären äfven ute på färd, hemkörande på lenföre ett tungt lass med spannmål och mjöl för sitt sommarbehof. Vid passerandet öfver en å, der isen var svag, var det hardt nära att hela lasset gått förloradt; men genom utomordentliga ansträngningar af honom sjelf och den trogne *Slompen* lyckades det dock att berga den dyrbara lasten, hvarförutan den Lappske missionären icke haft något att lefva af under den kommande årstiden. »Sedan allt var förbi och jag fick tid att tänka på saken» säger han, »föreföll det mig som ett under. Mina händer knäpptes ovilkorligen tillsammans, min blick höjde sig mot himlen, och jag kunde ej afhålla min tunga från en öfverlyjdt uttalad tacksam bön. Jag känner en viss blyghet vid att sätta det på papperet; men hvarföre förtiga det? Psychologen må ju ock få en rad af mig. Man blyges vanligen, att i det hvardagliga lifvet på detta sätt vända sig till Gud, eller att härmed af profana menniskor blifva öfverraskad. Huru kommer det till? Är det kanske, för det man af andra skulle kunna anses, antingen för mindre upplyst eller ock för skrymtare? Visst är väl detta ofta motivet, men likväl i förra hänseendet icke alltid, ty äfven i hvardagslifvet kan man mycket lätt vara obemärkt härvid, och kanske är det oftast en skrymtare, som låter märka det. Jag vet likväl, att det kan finnas religiöst väsende, som dock icke gerna kan bedja eller tacka. Man vördar en evig förnuftig verldsstyrelse, men finner der icke rum för vrede eller nåd. Det är den obevekliga absoluta nödvändigheten. — Hvad skall man då säga, om denne samme, i ett annat ögonblick, ser Gud i människogestalt? Vid hvilketdera tillfället såg han orätt? — Jag tänker på skaldens ord:

*Menska, vårda hvarje gnista
Af det heliga i dig!
Sök det, fatta det och tvista
Icke, hur det kallar sig:*

och tror att han såg rätt båda gångerna; men sin senare syn är han mera tillfredsställd utaf, ty der såg han på närmare håll och var så nära, att han både kunde tilltala och få svar. Lyckligast och bäst ser ock den, som alltid ser så, ty han kan aldrig råka i tvifvel, att han tilläfventyrs sett oriktigt. Det gifves vissa utmärktare och högtidliga ögonblick i människolifvet, der Thomas måste utbrista. »Min Herre och min Gud!» När man vandrar i ödemar-
marken ensam i nattens mörker och stormens gny, utsatt för villa och fara, då känner själen behovet af att vara åtföljd af Gud i människogestalt, och i öfvertygelsen derom går man oförskräckt framåt samt hvilat under träden utan bäfvan. Och, när man undkommit en fara, den man känner sin oförmåga att hafva sjelf kunnat afböja eller rädda sig utur, ser man den osynlige ledsagaren tydligan närmas. Den absoluta naturens lagar sakna här all tillämpning, emedan de icke kunna inblanda sig i små tillfälliga omständigheter. Den *troende* möter också säkert faran med större mod än den *forskande*.»

En annan gång berättar författaren, huru han länge varit sys-selsatt hemma med husliga göromål och omtalar dervid svårigheten att i dessa trakter erhålla tjänstfolk samt orsaken dertill. Derpå fortsätter han: »Jag måste således för detta året vara min egen hushållare och tjenare. Sjelf måste jag koka, tvätta kärl, städa och göra allt, som förefalla kunde. Det är något motbjudande och förödmjukande för en man, att nödgas nedlåta sig till pigsysslor, och mången torde härvid hafva gifvit hela saken på båten, sägande med *Vitalis*. »Jag vill ej nyttja solens gyllne vagn till att i djurkretsen köra gödsel.» Men för mig var hvarje möda, försakelse och förödmjukelse en bagatell, ty det var ett stort och skönt mål, som sväfvade för mig: skulle jag upphöra att sträfva dit, för det att vägen var något svår, slipprig och gyttjig? Lasten är det enda verkligt förnedrande i verlden, och att blifva befunnen i moraliskt smutsigt tjenste-väsande, det är en förödmjukelse större, än den att tvätta, diska och sopa golf. Lyckas man att uppnå ett högt och stort mål, så är den smuts, som under sträfvandet dit fäst sig på kläderna, lätt afdammad och förmår man under träla-oket bibehålla en tänkande ande och öfver Stygens pöl berga en ren själ, så kan man trösta sig med detta: *Pavit et Admeti tauros formosus Apollo.*»

»Utom de sysselsättningar, jag nu angifvit, hade jag äfven under denna tiden en annan, som kan anses något mer friboren, det var att fånga *rypor* (snö-ripor). Häruti hade jag redan i min barndom, då jag var i *Quickjock*, varit mästare, och hade vanligen bland samtliga gossarne den äran att vara *Ryp-kung*, såsom den kallades, hvilken fått mesta villebrådet. En skollärare har för mig berättat historien om den första rypa han sköt och jag kan ej neka mig nöjet att berätta den för läsaren. Det gick så till. Han var i sin barndom tjenstegosse hos en gammal blind Lapp-gubbe, hvilken hade flere söner. En gång hände det sig att dessa tagit gossen med sig på en längre vandring för att söka sina vilsekomna renar. En morgon sutto de vid en stockeld och åto frukost. Då kom en rypa och satte sig på ett kullfallet träd, ej långt ifrån dem, och gaf till ett gällt skratt — rypan har nemligen ett skrattande läte. Lapparne hade väl bössa, men brydde sig ej om att skjuta, men gossen började deremot bedja att få låna den, för att råka qväsa »den der skrattmästaren.» Efter någon tvekan, af fruktan att han vore för liten att handtera eldvapen, fick dock den ifrige gossen sin vilja fram. Glad smög nu vår lilla skytt närmare, riktade bössan efter den föreskrift man gifvit honom, tryckte af och — rypan föll till marken. Då släppte skytten i ögonblicket sin bössa, tog af sig sin lilla mössa, knäppte ihop sina händer och började läsa *Fader vår*. Han hade tidigt lärt denna bön af sin moder samt af hennes både förmaning och efterdöme insupit det religiösa väsende, som på äldre dagar utmärkte honom och som i denna ringa tilldragelse redan visar ett intressant drag. Hela händelsen fick dock en komisk upplösning; ty innan gossen hunnit läsa ut sitt *Fader vår*, började rypan flaxa; då var ej längre tid att läsa utan han skyn-dade dit. Det var också hög tid att taga fast henne, ty hon var nära att flyga sin kos sedan hon repat sig efter den blotta kontusion, skottet tillfogat henne.

»I anledning af det der: *Fader vår* vill jag förtälja ännu ett drag af religiöst väsende hos ett barn. På den tid då *Nasafjells* silfververk var i gång och min far bodde der, hände sig att min bror, *Carl Erik Læstadius*, under lek med några jemnåriga gossar kom ned i rännen till ett af vattenverken och dref hastigt framåt med strömmen. Öfverst uti stuprännan fattade han dock uti en tvärså, hvori han höll sig fast och skrek på hjälp; men kamraterna hade i förskräckelsen tagit till flykten och ingen tycktes höra honom. Han förmådde icke länge hålla hufvudet öfver vattnet, utan öfversköljdes helt och hållet; armarne

började tröttna och han hade ej annat råd än att öfverlemna sig åt strömmen, hvilket han ock beslöt göra, endast han först läst *Fader vår*. Denna bön bad han nu i tankarne under det han höll andan och helt och hållet öfverspolades af vattnet; men när han hunnit till, *Fräls oss ifrån ondo*, så fattade honom en man — en bruksarbetare, som hört hans nödrop — och drog upp honom. Det vill väl synas som om dikten lånat sin pensel att måla frälsningens arm, fattande den bedjande, just när han i tanken utsagt sitt: *Fräls oss ifrån ondo*; men det var ej den mannens plägsed att förtälja, hvad som icke händt, och jag har berättelsen af hans egen mund. Sjelf har jag, vid mera än ett tillfälle, lärt känna den gudomliga Försynens närvaro, nästan lika synbart. — För öfrigt lemna jag åt hvar och en att tro hvad han behagar om berättelsen och återgår till mina rypor.

»Vintertiden äro ryporna snöhvita med svarta näbbar och se rätt vackra ut, der de trippa omkring bland busksnären och knapra i sig björk-knoppen. Till storleken äro de bland de minsta skogs-foglar, något större än hjerpen, och hafva till smaken någon likhet med denne. Rypornas rätta hem är i fjellen, isynnerhet i *skogsbrynet* — så kallas den sista småskogen, som småningom upphör hvarest kala fjellet vidtager, der endast enbuskar och *rypris* (*Betula Nana*) vexa. Dessa skogsbryn bestå utaf småbjörk och buskar, och tyckas utgöra rypans lustgård. Här förekomma de stundom i talrika skockar som snömoln och det har händt, att fatiga Lappar uppehållit sig endast med ryp-fångst. Om våren skingra sig de stora skockarne och man får endast se rypor parvis. Ryp-honan har ett visst läte. hvarmed hon vanligen lockar sina ungar, när hon måst skilja sig från dem, men äfven hanen, såsom man kan se af den effekt, hvarmed man kan härma det. Detta läte förnimmes så stilla, sakta och hviskande, att man tydligt kan märka, huru det ej är ämnadt att höras öfverljudd. När nu jägaren om våren får höra en ryphanne skratta och härmar honans lockning, kommer hannen och sätter sig helt nära, ger till ett nytt skratt och tyckes lyssna. Då får han döden i stället för det kära *rendez-vous* han väntat. Eljest underhålla ryphannarne den tiden ett rätt muntert väsen i skogarne, ty de skratta ofta, och när en börjar, lockar han andra med sig, och så går det som en ropande telegraf genom hela nejden. Det är isynnerhet tidigt om morgnarna, från kl. 1 till 4 eller 5, som skogarne lefva i denna muntra ton och sedan någon stund på aftonen. Sedan den egentliga parningstiden är förbi, viker hannen aldrig från sin maka, utan uppehåller sig helt nära i

grannskapet, der hon ligger och kläcker sina ägg. Förgäfves använder jägaren, då mer, den falska lockande Sirén-sången. Först när man kommer tätt intill dem, flyger hans sin kos, men slår ned icke långt derifrån och ger till ett skratt, hvilket tyckes vara ämnadt att aflägsna faran ifrån honan genom att narra den tilläfventyrs illasinnade öfverraskaren att börja förfölja honom. Honan ligger emellertid orörlig på äggen och flyger icke upp, förr än man kommer så nära, att man nästan är på väg att trampa på henne. Också är hon till färgen så lik marken, att man knappt märker henne — n. b. ryporna äro gråa om sommaren. Men när man nu kommer så nära, att hon måste fly undan, låtsar hon vara så ofärdig att hon icke kan flyga, utan flaxar något och springer, för att locka öfverraskaren bort från äggen att förfölja henne. Hastar man nu efter henne, så gör hon sig i början ännu icke brådtom att komma undan, utan kryper och flaxar framför ens fötter. Men småningom börjar hon återfå sina vingars bruk: hon flyger något stycke och sänker sig åter till marken. Sedan hon på det sättet lyckats locka sin fiende långt ifrån äggen, flyger hon sin kos. Men, om man icke förföljer henne, utan stannar på samma ställe, eller efter ett kort förföljande börjar vända om dit, slår hon ned framför ens fötter, springer af och an samt låtsar skynda än hit, än dit; ja, hon kommer så nära att föga fattas, det hon ej med vingarne rör vid fötterna; det är förundransvärdt att se, för hvilken ögonskenlig lifsfara, den arma fogeln blottställer sig för sitt foster. Äfven äggen äro till färgen, liksom fogeln, grå eller snarare brunspräckliga, såsom de gamla vissnade löfven och tallstrunten, som ligga på marken. Naturen har utbredt en förvillande slöja af likhet öfver det värnlösa lifvet, till att gömma det för rosigiriga blickar, och det är i allmänhet som vore man slagen med blindhet, när man kommer i närheten af en fogel, som ligger på sina ägg; man ser honom icke förr än man är på väg att trampa på honom och han då måste taga till flykten. Sedan ungarne blifvit utkläckta, håller sig hela kullen tillsammans ända till senhösten: hannen, honan och ungarne. När man öfverraskar en dylik liten familj skingra sig ungarne hit och dit i gräset, ty ehuru de flyga tidigt, förmå de dock ej flyga långt; sedan de slagit ned, ligga de stilla som stenar och inkrupna i gräset, eller tätt ihopkrupna invid marken, så att det är nästan omöjligt att upptäcka dem. Emellertid arbetar hannen och isynnerhet honan på att förvilla dem, som skrämt upp den lilla familjen. Hennes ifver och ångest äro obeskrifliga; lifvet tycks hon nu icke alls fråga efter, utan synes nästan vilja truga sig på sin fiende. Medan ungarne äro små, samlar modren dem om nätterna

under sina vingar och ligger på det sättet öfver dem. Samma utväg vidtager hon äfven ofta för att skydda dem mot myggor, som i otroliga skaror svärma omkring i dessa trakter och utgör snart sagdt en landsplåga. Under en svår myggsommar upptäcktes en gång en rypa i denna belägenhet. Hon hade nio ungar under sina vingar; men trenne lågo döda bredvid: vingarne hade ej räckt till att öfvertäcka dem alla. Vid svåra myggsomrar lider verkligen skogsfogeln, och man märker om hösten en synbar brist på ungdom. Om hösten i October äro rypungarne fullväxta, men hela kullen förblir oåtskiljd. Äfven börja då flere kullar slå sig tillsammans, så att det blir stora flockar. Då tyckes det förra familjeförhållandet upplösa sig och öfvergå till ett allmännare samhällslif. I November äro foglarne hvita igen och då börjar åter den egentliga ryp-fångsten.»

Härmed afsluta vi våra utdrag ur detta på en gång så enkla och värderika arbete, samt meddela här nedan, efter författarens egna uppgifter i biografiskt lexikon, några tillägg till den af honom själf i journalen påbörjade lefnadsbeskrifningen.

Ur stånd att med egna medel uppehålla sig vid akademien, tog den unge *Læstadius* condition, först i Stockholm, men sedan i Rasbo, i trakten af Upsala. Tidigt lördagsmorgnarne vandrade, »eller rättare sprang» han härifrån in till Upsala och tillbaka sent om qvällarne, för att kunna bevista föreläsningar, tentera och deltaga i disputationer m. m. 1825 reste han i sällskap med sin bror till Hernösand, der båda prestvigdes och der vår författare sedan köpte ett par skarskidor »och rände med dem tillbaka till Upsala.» Efter att hafva tagit Philosophie kandidat-examen, förordnades han, som nämndt är, till missionär i Lappmarken, hvilken tjänst han bestridde till hösten 1832, då han, till följe af ett, till Canzlibestyrelsen ingifvet »Betänkande» rörande undervisningsverket i Lappmarken, utnämndes till visitator i dessa trakter, under de 3:ne påföljande åren, derunder han uppgjorde många förslag till nödiga reformer. Sedermera sökte han en presterlig syssla i Piteå — »och fick den olyckligtvis» (Vi låta honom här själf tala.) »Jag visste icke att dermed följde blott $\frac{1}{4}$ del af lönen. Jag fick alltså försöka att i en stad lefva med familj (han var neml. nu gift) på 12 tunnors lön och led på detta försök skeppsbrott i mina ekonomiska affärer. Nu först blef jag fattig, ty jag räknar icke den för fattig, som *icke* lider nöd och *icke* är fördjupad i skuld. Sådant hade aldrig tillföre varit förhållandet med mig, ty ehuru jag aldrig haft mycket, hade jag dock aldrig lidit nöd och icke varit något skyldig.» Om hösten 1836 erhöll han ett regalt pastorat med 900 R:dr b:cos in-

komst samt dessutom ett litet arvode för sina visitationsresor och tyckte sig nu åter ha kommit på grön qvist. Efter en kort redogörelse för sina skrifter, deribland äfven åtskilliga tidningsartiklar och brochyror rörande dagens allmänna frågor förekomma, tillägger han:

»Min författareverksamhet afbröts helt och hållet 1833, med min senare Journal (detta arbete, försvunnet ur bokhandeln, är oss fullkomligt okänt), hvilken, enligt min förläggares uppgift, haft så ringa afsättning, att den ej betäckt tryckningskostnaderna. Såsom fordom den uthvisslade talaren med harm och sorg drog sig undan, så har jag ock på många års tid sedan ingenting skrivit för pressen, och har detta skeppsbrott på författarebanan varit den svåraste motgång, som träffat mig.»

Hade författaren upplefvat utgifvandet af denna 2:dra upplaga af sin första journal, torde bitterheten af denna motgång blifvit i någon mån mildrad. Men redan 1841, d. 6:te Augusti, afled *Petrus Læstadius* i sin bästa ålder, allmänt sörjd och saknad.

Den anspråkslösa arten af hans författarelynnne framträder klart i slutorden af hans första arbete, med hvilka vi äfven här avsluta vår uppsats.

Efter en vänlig ursäkt till läsaren för bokens enkla, stundom ovärdade stil, fortsätter han:

»Den starkt i ögonen fallande provinsialitet, hvarmed den är uppfylld, har jag icke ens velat förborga eller taga mig till vara för, emedan jag ansett den nästan höra till saken, såsom formen till materien. Såsom den öppna boken, så öppet ligger äfven för fattarens hela väsende för hvar och en. Ynglingens ifver i det, enligt hans tanke sanna och rätta, torde på sina ställen hafva öfverskridit de tillståndiga gränserna. Om någon deraf finner sig förolämpad, han må tillrättvisa genom en grundlig och, om han så vill, skarp vederläggning. — De öfrige hafve öfverseende!»

De sålunda erkända och af oss redan påpekade bristerna hafva dock obestriddigen det goda med sig att göra boken mera njutbar för alla klasser af läsare, än om den varit skriven i en högre, vältaligare stil. I sitt nuvarande skick kunna vi tryggt säga om detta arbete, att ingen dess läsare kan vara så *lärd*, att han ej kan hemta nöje och lärdom deraf, ingen så *olärd*, att han ej fullt förstår det. Och måhända är just detta första och nödvändigaste villkoret för ett godt inflytande af den nya gren af vår litteratur, som fått det vackra, det vidtomfattande och djupt ansvarsfulla epithetet

»Böcker för Folket».

Esselde.

BIOGRAFISK SKIZZ.

VIII.

Fredrik Paludan Müller.

Det viktigaste i en diktares lif är vanligen icke det, som utom honom timar, utan hvad som tilldrager sig *inom* honom, och hans lefnadsbeskrifning borde därför hufvudsakligast utgöras af en skildring af hans inre lif. Hans *snilles* härkomst och skaplynn, dess barndom, dess skoltid, dess utvecklingsperiod; dess första försök att röra sig på egen hand, dess sträfvan efter fullkomlig sjelfständighet, dess strider mot inre och yttre fiender, dess hemliga förtviflan i stunder af svaghet, misstro, mörker; dess jubel, då natt och skuggor fly, då det tändes sin fackla vid den gryende solen och viss på sig sjelft och sitt syfte, går att med mod och tillförsigt bryta sin egen bana — allt detta är af tusenfallt djupare intresse, än att följa det yttre livets, från hvardagligheten föga afvikande, stråt; att ledsaga hjälten från barnkammaren till skolan och universitetet och derifrån »in i verken» eller i lärostaten, samt slutligen lemna honom såsom en mer eller mindre högt uppsatt man på domstolen eller i kathedern. Men hvar finnes ett arkiv för bevarandet af denna inre historias *handlingar*? och hvem har nyckeln dit? — Man skall måhända svara, att arkivet är skaldens samlade arbeten, att hvem som vill kan slippa dit in och att nyckeln är smidd af jemt så många species, som bokhandlaren begär för sista upplagan. Men vi fråga, månne ej de allra flesta icke destomindre stanna utanföre? Att *endast* på grund af hans verk tyda utvecklingen af en konstnärs- eller skalds inre historia — dertill fordras människokännarens siareblick — och äfven han löper fara att misslyckas, om han ej, såsom *Lockhart* vid skildringen af *Walter Scott*, har några hemliga dokumenter att tillgå — de enda, stumma och dock för efterverlden så värtaliga, vittnena till skaldens inre lif. Hur sällan får man också en tillfredsställande bild af en skaldenatur! Först sedan döden fjernat de store andar, hvilkas gigantiska proportioner af den närmaste samtiden blott dunkelt kunde fattas, har det stundom lyckats en mästarehand — en *Moore*s, en *Irvings* en *Macaulays* — hos oss en *Atterboms*, en *Franzéns* och en *v. Beskows* — att för efterverlden måla deras bilder i trogna och sanna färger.

Den samtida biografen har därför, enligt vårt förmenande, egentligen blott yttre fakta att hålla sig till, lemnande åt läsaren själf att, med mer eller mindre ledning, från de yttre resultaten, leta sig till de inre bevekelsegrunderna. Att detta sätt att gå till väga är det *enda möjliga* i en enkel biografisk skizz, sådan som denna, tecknad med osäker hand och ovan penna, säger sig sjelft.

De yttre dragen af ett föga händelserikt lif, samt en flyktig karakteristik af skaldens mest framstående arbeten är således allt hvad vi våga erbjuda i den anspråkslösa framställningen af en bland Skandinaviens förnämsta nu lefvande poeter.

Den 7 Februari 1809 föddes i *Kjerteminde* på *Fyen Fredrik Paludan Müller*.*) Hans far, dåvarande kyrkoherden, sedermera Biskopen öfver *Aarhus* stift, *Jens Paludan Müller*, har äfven gjort sig känd såsom skriftställare, bland annat genom uppsatsen »*Om Martensens christelige Dogmatik*» (Köpenhamn 1850). Tidigt utmärkt genom ovanliga anlag, skickades den vettgirige unge prestationen redan vid 11 års ålder ut från det skyddande fädernehemmet, för att i *Odense* Cathedralskola på egen hand pröfva själs- och kroppskrafter under ifrig täflan med en mängd kamrater så i studier som lek. Huruvida han redan i skolan röjt några poetiska anlag, känna vi icke, men, ej långt efter det han 1828 blifvit dimitterad till Universitetet i *Köpenhamn*, talade man redan om honom såsom en lofvande ung skald. Studenterna räknade vid denna

*) Man skall kanske mot valet af detta ämne för vår skizz invända att *Paludan Müller* är tillräckligt känd och läst i Sverige, för att göra både skizzen och de öfversatta utdragen af hans verk onödiga. Men, ehuru vi väl veta, att påståendet eger sin riktighet inom vissa kretsar, känna vi derjemte många andra, säkerligen i antal öfverstigande de nyssnämnda, der den berömde skalden är en fullkomligt okänd storhet, och der man t. o. m. skulle sky hans bekantskap, under den i sanning barnsliga förevändningen, att man antingen *icke tål* eller *icke förstår* danska. Det är för dessa, icke för dem, hvilka långt bättre än vi, lärt att känna och uppfatta *Paludan Müller*, som vi skrivit vår skizz, i hopp att den, genom att gifva blott en svag aning om arten af hans egendomliga skaldelyne, skall kunna locka en och annan läsare, att med några timmars lindrig ansträngning, öfvervinna både svårigheten af och den löjligen, men ganska allmänna, motviljan för Danska språket. Dock få vi erkänna, att det icke är vår mening att obetingadt rekommendera *Paludan Müllers* verk, med dess mörka lifsåskådning och dess framhållande af menniskonaturens skuggsidor, för heft unga flickor. »*Oskuld är icke okunnighet*,» säger en berömd förf. och vi dela åsigten; men den alltid sorgliga kännedom om det onda i verlden måste föregås af ett utveckladt förstånd, ett någorlunda själfständigt omdöme. Tidpunkten, omöjlig att bestämma och vexlande allt efter olika lynnen, omgifning och förståndsutveckling, kan allena en öm och klok moders klarsynta blick afgöra.

tid icke mindre än 16 så kallade *genier* inom korpsen, bland hvilka (såom vi hört uppgifvas af en bland *Paludan Müllers* studentkamrater) 4 erhållit namn af *de stora genierna* och de 12 öfriga kallades *de mindre*. Bland de 4 stod *Paludan Müller* främst. Det första från trycket utgifna arbete af *Fredrik Paludan Müller*, var hans *Raab till Polen* (1831). Sedermera tilldrog han sig allmänhetens uppmärksamhet genom ett litet häfte, innehållande *Fire Romanzer*, »hædrede med de skjönn Videnskabers Selskabs Bifald, (1832)» samt dessutom samma år genom ett Skuespil i 5 Acter: *Kjærlighed ved Hoffet*. Det sistnämnda arbetet vann stor ynnest inför publiken, hvartill måhända bidrog Danskarnes förkärlek för *Skuespilet* i allmänhet, ty stycket synes eljest, i jämförelse med skaldens senare verk, blott ega ett underordnad värde. Sitt egentliga skalderykte grundade emellertid *Paludan Müller* genom sin herrliga dikt, *Dandserinden* (1834.)

Denna »*Dikt*» är en förtjusande skaldskapelse. Lätt och luftig dansar den fram till ottaverimets klingande rytm, iklädd en dräkt af den finaste luftiga väfnad, såsom en *Dandserinde* anstår. Väl är väfvens ränning mörk, men den skiftar dock i tusen nyanser och bortskymmes ibland nästan alldeles af det praktfulla inslaget — ett sällsamt inslag af tår och löje, skämt och gratie, gyckel och allvar, som, inväfdt i tusen nyckfulla former, bildar det rikaste mönster der, bland hoppets rankor, kärlekens rosor plötsligt stå ut och blanda sin glödande purpur med oskuldens snöhvita sensitivor. Men slutligen mörknar det brokiga inslaget. Der kommer en djup skugga, som fläckar de snöhvita blommorna i mönstret; den sprider sig och uppslukar snart äfven alla de andra ljusa, sköna färgerna — *förtviflan* börjar slå in sina kolsvarta trådar med tunga slag, tills slutligen döden kommer och nedklipper hela väfven, och *Dandserindens* fladdrande, luftiga blomsterdräkt är förvandlad till ett tungt bårtäcke, i hvars nattsvarta väfnad blott en och annan blek stjärna tyder på möjligheten, att ett nytt ljus kan uppgå öfver grafven — duellantens och sjelfspillingens gemensamma graf.

Hufvudintrycket af denna dikt är sönderslitande — djupt ve-modigt; men derjemte lifvas läsaren, synnerligast i de båda första sångerna, af så mycken äkta humor, så mycken spelande qvickhet och så många vackra och rörande skildringar, att man stundom har svårt att afgöra hvilket element som är det rådande. Och likväl utgör den ett helt, så afrundadt och skönt, till form och innehåll så fulländadt, att man torde få leta efter ett motstycke dertill.

Om vi vågade uttala ett omdöme, skulle vi, i *poetiskt* afseende,

ställa *Dandserinden*, såsom ett helt betraktadt, främst af alla *Paludan Müllers* verk.

Det jublande bifall, hvarmed publiken emottagit denna dikt, hade nu befäst af författarens skalderykte.

Dandserinden följdes af det dramatiska poemet *Amor og Psyche* (1834) samt 1835 af *Zuleimas Flugt, en poetisk Fortælling*. Samma år om hösten undergick skalden juridiska embets-examens theoretiska och praktiska prof och 1836 utgaf han 1:sta delen af sina samlade poesier, innehållande de fantastiska skådespelen *Eventyr i Skoven* samt *Alfred og Rose*.

En skarpt klandrande kritik af dessa arbeten, som utkom i *Maanedsskrift for litteratur*, framkallade året derpå det bittra polemiska skaldestycket, »*Trochæer och Jamber*» hvarest utkom 2:dra delen af hans samlade poesier, deribland de poetiska berättelserna, *Abels död* samt *Vestalinden*, (den senare en djupt gripande oeh med ypperlig åskådlighet framställd skildring,) onekligen hafva största värdet.

Sedan *Paludan Müller* 1838 ingått giftermål med *Charite Philippe Louise Borch*, dotter af allidne Professorn vid Sorö Akademi *C. A. Borch*, anträdde han, jemte sin unga maka, en utländsk resa, hvarunder han uppehöll sig i *Tyskland, Nederländerna, Frankrike, Schweiz och Italien*, samt återvände först 1840 till sitt fädernesland, der han, såsom enskild lärare bosatte sig i Köpenhamn. Hvarken hemmets behag eller lärarekallets besvärligheter förmådde locka honom bort från sånggudinnans tjenst eller afstänga honom från sitt högsta och ädlaste kall — det att vara skald.

Från 1841 till 1844 utkommo åtskilliga dramatiska arbeten af honom, hvaribland *Venus* samt *Dryadens Bryllup* äro de mest kända och omtyckta, ehuru vi hört en och annan gifva den äfvenledes dramatiska dikten, *Tithon*, företrädet; oss synes, af hans dramatiska arbeten, *Kalanus*, så väl till tankedjup, som formfulländning och poetiskt värde stå högst.

Vi hafva redan här en mängd arbeten, som skulle varit tillräckliga att grundlägga och vidmakthålla ett stort skalderykte. Men det yppersta af allt, som flutit ur *Paludan Müllers* rika skaldeåder, och som med ens höjde honom till det obestridda rummet af en bland Danmarks, ja bland hela *Nordens* yppersta skaldar — detta, kronan på hela hans skaldeverksamhet, är hans berömda

Adam Homo.

Att lemna en sammanfattande framställning af detta mästerverk, eller deröfver gifva ett ledande omdöme, går utom både vårt syfte

och vår begränsade förmåga. En enkel skildring af det intryck det gjort på oss, en flyktig öfversigt af berättelsens gång, samt några få utdrag deraf i öfversättning — se der allt hvad vi våga bjuda. För dem, som *icke* känna *Adam Homo*, torde detta vara *något* — ett slags presentation, hvaraf man åtminstone får så mycken reda på föremålet, dess namn och »karakter» etc., att man *sans gêne* kan fortsätta bekantskapen. För dem, som, måhända redan länge, känt och beundrat *Paludan Müllers* mästerverk och deröfver gjort egna iakttagelser, långt djupsinnigare, mera säkra och genomträngande, än vi tilltro oss — för dem, och de äro många, innebära våra svaga utkast *intet* — om ej ett tillfälle att med sin öfverlägsenhet komma den anspråkslöse tecknaren till hjälp, beriktiga hans misstag, skärpa konturerna, der teckningen bär vittne om en svag och osäker penna, samt öppna djupare och klarare perspektiver *indåt*, der hvarest sådana blott blifvit antydda. Dem hafva vi således ingenting annat att erbjuda, än ett tillfälle att göra en *god gerning*, hvaraf vi sjelfva skulle draga fördelen, och för hvilken vi skulle vara uppriktigt tacksamma.

Adam Homo synes oss vara en tidsbild af den mest betydelsefulla beskaffenhet. Sjelfva namnet antyder, att man här icke har för sig en vanlig hjelte, ämnad att framställa vissa författarens älsklyngdygder eller synder, och utgörande ett slags lyriskt, mer eller mindre poetiskt aftryck af honom sjelf, hans medfödda karakter eller ögonblickliga sinnesstämning — någon af de Byronska typerna, uppträdande under olika namn, men röjande samma grunddrag. Lika litet väntar man sig under denna benämning någon historisk bild, skarpt begränsad och individualiserad, samt utrustad med epikens tunga, men klingande rustning. Detta namn *Homo* antyder (så mycket latin kunna vi ju alla!) en allmänlighet i bilden, ett frångående af det enstaka, det personella, som i poesien är mindre vanligt. Flere store skaldar, såsom en *Shakespear*, en *Molière*, hafva från scenen framställt enstaka yttringar af sin tids lyten, sådana de uppenbarat sig inom vissa *klasser* eller *skrän*; vissa af *Goethes* poetiska skapelser riktade den æsthetiska fraseologien med ett nytt ord: *die Weltschmerz* — *Byrons* med det ännu nyare *Verldslirik*. Detta antyder väl att den poetiska typen trädte utom de bestämda gränser, hvarinom den dittills vanligen rört sig; men man igenkänner dock hvarken hos en *Werther* eller en *Childe Harold*, ja, knappast hos en *Wilhelm Meister* någonting för hela tidsriktningen karakteriserande; det förblir alltid hos dem någonting exceptionellt, som tycks visa, att de aldrig varit ämnade till omfattande typer af tidslynet i dess helhet.

Måne ej *Paludan Müller* var den förste, som vågade att i en enda bild sammanfatta och, i berättande form, sjelfgisslande framställa sin egen tids alla grunddrag? att liksom i en brännspegel upptaga tidslynnets alla spridda strålar och återkasta dem samlade på en enda punkt, för att der erhålla en åskådlig bild? Om reflexionsglaset varit riktigt, om det haft den erforderliga klarheten och renheten, samt om det genom frånvaro af all egen skefhet och missriktning förmått rätt uppfatta och i bilden fullkomligt återgifva de spridda strålarne — derom må *Adam Homos* läsare sjelfva döma. Vi hafva hört en och annan anmärkning göras emot vissa detaljer och synnerligast mot slutet, men i stort sedd och såsom ett helt betraktad torde denna tidsbild af de flesta erhållit mästerstyckets vitsord, samt intog också genast ett eget och obestridd rum i främsta ledet af vår tids poetiska prestationer. Och om bildens dimensioner synas små och stympade, om dess färg, lika långt skiljd från oskuldens rena som från brottets svarta, skiftar i en dunkel, intet sägande, blott för ögonblick kameleontiskt skiftande färgton — hvad mer! Bör läsaren därför anklaga föremålet sjelft, eller det medium, hvarigenom hon skådar det? — författaren, som varit alltför trogen i sin skildring, eller *Adam Homo*, det 19 seklets man, som för människokännaren och skalden icke erbjuder några mera storartade dimensioner, några mera heroiska egenskaper?

För att kunna svara på frågan, måste läsaren hafva någon idé om diktens plan och innehåll, och vi skynda därför att här i möjligaste korthet meddela det senare, på samma gång vi hänvisa till den längre fram införda öfversättningen af den ypperliga prologen, deri författaren sjelf på sitt egendomliga sätt redogör för planen.

Det heter der:

»*Jag väljer mig ett stoff af hvardagssnitt*» och författaren har hållit ord: det är en simpel hvardagshistoria han berättar och hjälten är en hvardagsmänniska, sådan man dagligen påträffar. Läsaren följer denne hjelte, prestsonen *Adam Homo*, från hans födelse till hans död. Allt från hans tillkomst i denna snöda värld, med de olika tankar och förhoppningar, som då väcktes hos hans fromma moder och hans fåfänga fader; fadderskapet i prestgården och den första lyckliga och oskyldiga barndomen, hvarunder hans veka barnasjäl likt vaxet villigt emottog hvarje intryck än af fadrens sofismer, än af »lille Hannas» barnsliga kärlek, medan det af modrens fromma och älskliga väsende dock ännu tyckes vara det förherrskande. Äfven under skoltidens fröjder och bekymmer är man med honom och får förtroende af 14-åringens uppblössande kärlek

till sin värdinna, den »smukke *Stine*,» hvilken ömma låga fick ett så snöpligt slut, samt följer honom sedermera, då han, utrustad med de mest olika förmaningar från far och mor, hvaraf slutsumman å ena sidan kan reduceras till:

»Sök framför allt att göra lycka i världen!

och, å den andra, innefattas i den viktiga varningen:

»*Bevare ditt hjerta, ty derutaf går lifvet!*» begifver sig till hufvudstaden och universitetet. Man är der med om alla hans äfventyr, under det han ömsom flitigt studerar, ömsom hängifver sig åt förströelser, antar en lärarplats i ett förnämt hus, blir förälskad i dottren, lockad, bortstött, förtviflad och derefter tröstar sig på vanligaste och sämsta sätt. Derpå följer en vexlande ebb och flod af goda föresatser och förledande exempel, af den svaga kampen mellan hans barndomstro och frukten af ytliga, halfförstådda filosofiska studier, samt slutligen en allvarsam sjukdom, hvarunder han, vårdad till själ och kropp af sin fromma moder, tyckes återkomma till ett lugn och en sinnesfrid, som han alltför länge saknat. Han beslutar då att egna sig åt det presterligaståndet och för under trenne års tid ett stilla, arbetsamt och berömligt lif. Af vännen *Jensen*, en lustig ture, öfvertalad att för en och annan gång lemna sitt eremitlif och se sig om på studentbalerna, gör han bekantskap med den milda och älskliga *Alma*, trädgårdsmester *Stjernes* dotter. En varm kärlek uppstår mellan de unga, som leder till förlofning; *Alma* fortsätter modrens kall, såsom hans lifs goda genius och en tid af ren och oblandad sällhet följer. — Men det var blott en kort tid. Hemkallad af underrättelsen om modrens död, sammanträffar *Homo* under vägen med sin gamla flamma, den koketta *Clara*, nu gift med en gammal förnäm man, fångas i hennes fina garn, indrages i en hvirvel af förströelser, inom de förnämsta familjekretsar i *Comtesse Claras* grannskap, lockas slutligen, efter ett svagt motstånd af den rena känsla han en gång hyste för *Alma*, till en kärleksförklaring, men störes af ett komiskt afbrott. Derefter lemnar han hufvudstupa trakten, kommer i hemmet åter under fadrens inflytande, glömmmer småningom *Alma*, besvarar icke ens hennes bref, fulla af en ljuf och rörande kärlek, samt gifter sig slutligen med en rik och bizarr dame, ett slags incarnation af Bloomerismens djerfvaste teorier. De unga tu inflytta till hufvudstaden, och då de i lysande ekipage stanna vid stadsporten för att uppgifva sina namn, står der ofvanför på vällen en blek, hvitklädd flicka, som darrande förnimmer svaret: »*Hofjunker Homo* med fru *Gemalinde*.» Det var *Alma Stjerne*.

Under allt detta har *Adam Homo* sjelfbehagligt invaggat sig

i åtskilliga sofistiska drömmier, som ledt till ett slags beqvämighetstro, en viss filosofisk lifsåskådning, under hvars utveckling han ömsom egnat sin dyrkan åt ödet, åt slumpen, åt nödvändigheten och slutligen åt *Försynen*, en sjelfskapad, väsenlös auktoritet, hvilken han tillskrifver ansvaret för allt som sker i världen. Idealet, som han alltid så ifrigt sökt, tror han sig först hafva funnit, prägladt i guld, då han gjort ett rikt parti. Men det förvandlar sig, just då han tror sig hafva nått det, och lockar honom ånyo under form af stora världens hyllning, hvilken han som elegant och förnäm man snart lyckas vinna, utan att dock känna sig tillfredsställd deraf. Och nu drifves han af samma sträfvan efter fullkomlighet, att föresätta sig det stora målet att blifva en utmärkt talare — en folkets man. Han vill upplysa, förbättra, förädla den råa massan, utan aning om att han borde göra början med sig sjelf. Med den gamle vännen, *Jensens*, tillhjälp förberedes en debut inför ett talrikt publikum. Han börjar inspirerad: »*Idéen, idéen mine herrer!*» men som idéen icke finnes till inom hans eget bröst, söker han förgäfvos gifva den en form och framställa den för andra. Han gör fiasco; försjunker derefter i dyster och hopplös förtviflan; man börjar frukta en allvarsam sinnessjukdom, då i den förträfflige *Jensens* hjerna den lysande idéen uppgår till finnande af ett osvikligt botemedel — en underkur. *En kammarherrenyckel* — och flux äro tungsinthetens moln förjagade! Och om ännu den gamla trånaden efter fullkomlighet, den fordna längtan efter idealet någon gång gör sig gällande, så är det blott till dess Excellens-titeln och utnämningen till Theaterdirektör rågar måttet af hans lycka och gifver honom den lysande upplösningen på hans lifs dunkla gåta. Men i detsamma är timglaset utrunnet, Excellensen förkylar sig, som en vanlig simpel menniska, och dör på hospitalet, i sjukvaktorskans, *den gamle Jomfrue Stjernes* armar. Ty det är *Alma*, som vårdat honom, som vakat och bedt vid hans dödsläger, då han sjelf ej visste till hvem af lifvets och dödens okända makter han skulle ställa sin bön. *Almas* död, kort derpå, då hon slumrar in i sin Herras glädje, utgör ett herrligt motstycke till den föregående tröstlösa och djupt skakande döds-scenen.

Det är här, herrar Æsthetiци förklarar, att författaren bordt stanna. Men *Paludan Müller* tänkte annorlunda och efter många års mellantid utkom en tredje del, deri han fortsätter berättelsen älfven utöfver dödens och grafvens gräns. Denna del börjar med *Almas* dagboksblad, en samling lyriska dikter af utomordentlig skönhet, deri hon på det mest rörande sätt ger luft åt sin sorg, söker och slutligen finner den enda och bästa trösten, men ännu kämpar för

att i Skriften, i »Böckernas Bok» kunna spåra någon skymt af hopp, någon möjlighet till räddning för den hon älskat. Derefter förflyttas läsaren till en lika bizarr som motbjudande scen, der *Adam Homo*, ställd till rätta för sitt jordiska lif, ömsom anklagas och försvaras af tvenne advokater. Hans sak hänskjutes slutligen till en högsta domstol, hans öde väges på Rättfärdighetens vigtskål och, tillintetgjord af hopplöshetens qual, ser han vigtskålen med sitt namn plötsligen sjunka längst ned i den nattsvarta afgrund, hvarifrån ingen någonsin återkommer. Men i samma ögonblick ser han äfven i ett omätligt fjerran, långt, långt uppöfver honom, en stjärna framtindra; den klarnar, den närmar sig, den bär *Almas* milda drag, hon flyger honom till mötes, öfvergifvande för en tid himlens salighet, för att med vigten af sitt nådebref åter bringa vågskålarne i jemvigt, då *Homos* öde, såsom förut, sväfvar oafgjordt mellan himmel och helfvete. *Homo*, lycksalig, tror sig vara frälst, men hon svarar honom

»— — — på en gång sträng och mild:

»Hur föga kärlekens natur du känner,

»Hur föga nådevalet ock — och mig.

»Jag utvald är — men till en hjälp för dig.»

och härpå föres han vid hennes hand genom de öppnade portarne till *Smertens och Luttringens Hjem*, der dunkla skepnader glida dem förbi, och de helsas af en sång, ett *Skærsilds-chor*, hvarmed dikten slutar. — — — — —

Våra läsare hafva nu en svag föreställning om det väsentligaste af detta diktverks innehåll. Om det enkla ämnets ypperliga behandling, den utomordentliga analytiska skärpan i karaktersteckningarne, den artistiska grupperingen, den spelande humorn och den sällsporda makten öfver språket och versen — om allt detta måste man sjelf öfvertyga sig. Oss återstår endast att yttra något om det intryck läsningen af *Adam Homo* gjort på oss.

Man finner lätt att det icke är stolthet eller ärelystnad, girighet eller skrymteri, som i denna bild persifleras; att det icke är kärlek eller hat, dygd eller brott, som här skildras. Civilisationen, som nivellerar allt, eller åtminstone öfver ojemnheterna, som trotsa hennes förmedlingar, utbreder sitt enfärgade, skylande täckelse, tillåter icke mera dessa skarpa dagar och skuggor i karaktererna. *Adam Homo* synes vara en produkt af det 19:de seklets öfvercivilisation, som från det bildade samhället förvisat de grofva brotten, men gjort lasten så mycket mera hemmastadd; under hvars inflytande de i ögonen slående karaktärsfelen, såsom grymhet, svartsjuka, hämdgi-

riighet, herrsklystnad, hvilka vanställde fordna tiders heroer, hafva lemnat plats för millioner svagheter, och de stora dygder, som fordom ofta spårades jemte stora fel, öfvergått till en och annan god impuls, alltför vanmäktig att kämpa mot yttre frestelser och inre slapphet. Hvem kan väl undgå att i *Adam Homo* igenkänna alla grunddragen af vår tids bildade lif i all dess ytlighet, med dess *små* böjelser, dess *små* sträfvanden, dess lumpna och blott i viss mån oskadliga fåfänga; med dessa tallösa små intressen, hvilka slitas om människan, så att hon aldrig hinner egna sin tid grundligt åt *ett*, utan förskingrar den under *tusen* sträfvanden, och som göra att hon icke vinner *något* mål, af pur åtrå att nå *alla*. Hvem kan undgå att under detta lumpna, småaktiga, stagnerande verldslif spåra det strida strömdraget af tidens rastlösa, aldrig tillfredsställda oro, som till och med griper en *Adam Homo* mäktigt nog, för att alstra tvifvel och misstro i hans själ, men icke tillräckligt för att förmå honom att drifva forskningen på djupet och derur upphemta sanningens oskattbara perla, nog att till en tid göra honom till grubblare, men icke nog att föra honom ur grubberiets dunkel till klar dag! En stor moralisk förtjenst synes oss *Adam Homo* hafva framför många stora skalders likartade diktverk: der skildras icke verldens onda under lockande färger. En *Childe Harold*, en *Max*, en *Werther*, en *Faust*, en *Pelham*, för att icke nämna den fransyska litteraturens oräkneliga *Don Juans* kunna, ja, hafva bevisligen lockat till efterföljd. Men säkerligen skall ingen ung läsare frestas att efterlikna en *Adam Homo* — mer än han kanske redan omedvetet gör det. Det går ett drag af gisslande ironi, af på en gång fin och skarp, men godmodig persiffage genom hela skildringen, som afkläder den all möjlig illusorisk gloria, och, långt ifrån att locka till efterföljd, synes böra komma hvarje, icke redan fulländad *Adam Homo*, att grämas öfver den likhet han redan omedvetet kan hafva förvärfvat med detta slags tvetydiga ideal. Och så omedelbart ur verkligheten är bilden gripen, så skarpt, så obarmhertigt klart genomskådar författaren hvarje den mest undangömda vrå, den mörkaste skrymsla i människohjertat, »de hemmeligste Afkroge i ett menneskeligt Bryst,» såsom en ung författare yttrat, att (vi hafva från flere håll hört det, såsom personligt erkännande) ingen af *Adam Homos* otaliga medbröder i lifvet kan undgå att, i mer och mindre grad, i honom igenkänna sig sjelf, att i hans lif se sitt eget i viss mån återspegladt, om ock ej alltid, låtom oss hoppas *blott sällan*, drifvet till en sådan ytterlighet af fåfänga, småaktighet och lumpenhet. *Det demoniske ved Digtet*

er, att det helt og holdet er grebet ud af hver Enkelts Liv og Levnet, har någon sagt, och det är så. Författaren har med sträng och oblidkelig följdriktighet visat *hvarthän* vårt förbildade, öfverförfinade, men på inre grund tomma verldslif ytterst måste föra; men låtom oss hoppas, att ett dylikt lif i verkligheten blott sällan blir med en så förfärlig konsekvens genomfördt; att, om ock den unge, den tvifvelsjuke, fåfänge, ytlige, lättsinnige *Adam Homo* är en, drag för drag, efter verkligheten tecknad typ, den oförbätterlige, i sina synder åldrande och slutligen döende *Adam Homo* dock blott är ett varnande undantag. Det är denna varnande grundton, som, dold än under satirens fina småleende, än under människoföraktets hänskratt, än under humorns halft vemodiga, halft begabbande löje, genomklingar det hela, som utgör det moraliska elementet i dikten, och som gifvit den namn af didaktisk; ehuru, i sanning, *Paludan Müller* icke har mera likhet med lärodikternes gamla mönster, än hans *Adam Homo* liknar t. ex. *Télémaque*. Men *Paludan Müller* känner sin tid: han vet att den skulle somna vid predikningar, men att den är fullt vaken för satir och persifflage.

Man har sagt att *Paludan Müller* är Danmarks *Byron*. Vi bekänna dock, att vi ej rätt kunna fatta denna jemförelse och skulle snarare, om man nödvändigt vill söka honom en brittisk motbild, i *Thackeray* finna en sådan, hvilken han dock i många afseenden öfverträffar; kanske främst deruti, att han icke helt och hållet förbiser det godas tillvaro i verkligheten, för att, såsom *Thackeray*, i »Fåfångans marknad» uteslutande, *par préférence*, man kan nästan säga *con amore*, teckna det låga, lumpna, stygga, vidriga — och teckna det öfverdrifvet, just genom att göra det allenaherrskande. *Paludan Müller* låter modrens och *Almas* bilder försona och återköpa det usla, ömkliga och lumpna i diktens öfriga karakterer och neutraliserar så till sägandes det förfärliga intrycket af det ondas seger genom den i dessa ljusbilder inlagda försäkran, att det goda dock ej är utdödt i världen, om det än ej *alltid* förmår segra. Och läsaren är honom i sanning tack skyldig för detta slags godtgörelse. Det är äfven denna känsla som synes oss förklara och *till vissn grad* ursäktas diktens temligen bizarra upplösning, hvilken eljest klandras såsom ett brott mot både æsthetikens och orthodoxiens lagar. *Almas* bref och efterlemnade sånger äro i sanning »en skön själs bekännelser,» och hennes ständiga bemödande att finna en skynt af hopp för den obotfärdige, som hon älskar, synes oss böra röra äfven vedergällningsrättens mest orthodoxe försvarare. Försvaret drifves måhända för långt, hvilket har gifvit anledning till anmärkningen, att »dessa Dagboksblad bättre skulle anstå en gammal poetiserande filosof, än den

fromma *jomfruelige Alma*,» samt att de stå långt efter de herrliga brefven i första delen, en anmärkning, som enligt vår åsigt dock ej kan tillämpas på mer än kanske en fjerdedel af de omnämnda Dagboksbladen. Men våra läsare kunna sjelfva döma härom, då vi längre fram införa ett urval deraf. Slutet må nu klandras hur mycket som helst — och vi medge, att den i gäckande ton hållna rättegången är både stötande och motbudande — så är dock syndarens räddning genom *Almas* mellankomst ej så fullkomligt omotiverad, som man velat påstå, utan antydes redan i ett af *Almas* första bref (1:sta del. p. 312) hvilket utgör ett svagt, men dock ganska påtagligt band mellan sjelfva berättelsens 1:sta och sista del; dessutom misstager man sig då man säger, att författaren låter den dömda syndaren *frälsas* genom *Alma*, utan bättring och utan straff. Så vore det verkligen, om han låtit *Alma* föra *Homo omedelbarligen* från domsbordet och in i himmelriket till en evig salighet; men *Homo* bedrar sig, då han ett ögonblick hoppas detta: han är icke redan frälst, det är blott ännu ett *medel* till frälsning, som erbjudes honom genom *Almas* uppoffring, i det hon försakar den himmelska glädjen, för att följa honom till *Luttringens* och *Smertens hjem*, genom skärseldens »blussende» flammor, der äfven han skall straffas, luttras, renas för att slutligen »*gaa op till sitt himmelske hjem*.» Denna idé är icke orthodox, icke protestantisk — men den ger dikten det försonande slut, hvarförutan den blefve allt för tröslös. Oss synes det derföre, som skulle man vara frestad att tacka *menniskan* för *skaldens* misstag. Men må läsaren sjelf döma och hvarken obetingadt tro eller förkasta våra påståenden.

Vi afsluta denna uppsats, som redan blifvit längre än vi beräknat, med de nämnda utdragen af den märkliga dikten; *Prologen* oafkortad, samt en del af *Almas* efterlemnade dagboksblad i öfversättning.

PROLOGEN TILL ADAM HOMO.

De gamla tider äro nu försvunna,
 Då bardens sång bland sköldklang höjde sig
 Att elda segraren på blodstänkt stig
 Och trösta klagande den öfvervunna.
 De gamla kämpa-andar ligga bundna
 Och väckas aldrig mera opp; tro mig!
 Den, som en hjeltedikt till *vår* tid ställer
 Nytt vin på gamla läderflaskor håller.

Försvunna äro ock de gyllne tider,
 Då till hvar riddarfest man skalden bad,
 Der, medan blicken rundt bland damer glider,
 Han gyllne harpan strängade, och glad
 Om riddar' Lancelot en visa qvad,
 Som bifall skördade från alla sidor.
 Men riddartiden — Ack! den var poetisk;
 Vår deremot, är på sin höjd — æsthetisk.

En hvar *sig* närmast är — ett ordspråk lyder,
 Som man på tiden äfven lämpa kan;
 Ty starkast dock *de* toner slå oss an,
 Hvars återklang vårt eget hjerta tyder.
 Ja, sjelfva Sångmön tidens tygel lyder
 Och lätt i diktens obegränsta land
 Sig bryter nya, obeträdda banor
 Och lämpar smidigt sig till verdens vanor.

På denna sats hvar skald får snart bevis:
 Se'n först han svärmat för det illusoriska, *)
 Och märker hur det blott och bart historiska,
 Förlorar som poetiskt stoff i pris,
 Han ser, ur skaldekonstens paradís,
 De nakna fakta, — om än så notoriska —
 De blotta kämpar med de strupar bara,
 Förjagas af kritikens cherubskara.

Från Scylla i Charybdis dock vi falla —
 Från bolstern ned i halmen ock man plär
 Slik otur här i norden stundom kalla —
 Och satsen gammal sanning innebär,
 En sanning, som helt visst står klar för alla
 Vid åsyn' af en tid, som stämpeln bär
 Af rama prosan, men som, när det gäller,
 Författar'n narrar i oss som noveller.

Men yrket lycka gör och tycks sig löna,
 Ty hopen älskar att i tryck få stå,
 Och chikaneras föga om också
 För Junos påfögel — en simpel höna,

*) Åtskilliga friheter i meterns och språkets behandling, som förekomma i originalet, har öfversättaren ansett sig opåtaladt kunna bibehålla, der de ej utan att skada innehållet kunnat undvikas.

För Amors lund — en kruka vintergröna,
 För Aphrodites svanor — gäss de få.
 Hvad är att göra då? Hvad bud, hvad lagar
 Bör man väl ge en skald i våra dagar.

Till Judarne från ökenbergets klyfta
 Gafs tio bud, som ständigt de försmå.
 Vi Christna tvenne fått, som blott åsyfta
 Att hjertat i vårt bröst ej kallna må:
 Men än, som barn, vi vid den lexan snyfta
 Och hur vi sträfva, vill den aldrig gå.
 Vi derfor sökt att oss ur spelet draga
 Med blott ett enda bud: »sök att behaga!»

Det budet af all verlden åtlydt blifver,
 Det står med gyllne skrift på hvar mans port;
 Den kloke fadren till sitt barn det gifver
 Att utaf barnet må bli något stort:
 »Behaga blott, och du har lycka gjort!»
 Djupt i sitt hjerta sonen ordet skrifver;
 Han växer upp, ger skägget flitig aga,
 Och går se'n ut i verlden — att behaga.

Han går, men många steg ej hinner taga
 Förr'n regelns vigt han insett länge se'n
 Och derutaf mång' slutsats kunnat draga
 Till egen fromma och rivalers mehn.
 Ja, ingen finns, som icke vill behaga —
 Pultron och hjelte, engel och sirén,
 Aktören, som på scenen deklamerar,
 Och presten, som med salvelse orerar.

Behaga vilja alla — gamla — unga —
 Behaga, hur allt annat också går,
 Och dertill intet medel man försmår;
 A. vill behaga med sin skarpa tunga,
 B. med sitt ömma hjertas öppna sår,
 C. med sin sjuka lefver eller lunga,
 Då, blek om kinden och med sorgset sinn',
 Han hostar sig i qvinnohjertan in.

Med ordet: »sök behaga,» är då svaradt
 På frågan, som har brytt mig dagen lång;
 Ty hvad för hela verlden är ett tvång
 Blef säkert ej poeterna besparadt.

Men *hvem* behaga? hur få det förklaradt!
 Sig sjelf, sin nästa, eller männe Gud?
 Att lösa frågan nu jag är besluten,
 I det jag *icke* hugger sönder knuten.

Jag väljer mig ett stoff af hvardagssnitt,
 Hvars färger skifta i det nationella;
 Ty äkta dansk sig hjelten skall framställa
 Och röra sig i hvardagslifvet fritt.
 Han fjerran hålles från det idéella
 Och oromantisk går i prosa-skriddt,
 Han pröfvar allt, men väljer ej det bästa —
 Den hjelten ju behaga bör min nästa.

Dock medan fritt jag låter honom segla
 På eget haf, och gammal bli och grå,
 Skall dock till slut en tankebild sig spegla
 Uti hans lif och fram ur dikten gå.
 Må bilden blott jag troget kunna prägla,
 Att tankens sanning kan sitt prof bestå,
 Då hoppas jag — fast mig ej lagrar räckas —
 Med verkets afsigt dock att Himlen täckas.

Till slut kanske ni vill för gifvet taga,
 Mitt eget bifall vinnes inom kort;
 Men att det vinna och mig sjelf behaga
 Jag ämnet — af naturen något torrt —
 Vill i min dikt alltmer på bredden draga,
 I hopp att så dess längd må glömmas bort,
 Och allt som pennan fram med hjelten skrider
 En smula se mig om åt alla sidor.

Prologen här jag gerna kunde sluta,
 Ty planens fattigdom ju ligger klar,
 Så ingen klaga kan att lofvadt var
 Mer än af dikten se'n man kunnat njuta.
 För planens armod dock må en och hvar
 På *tiden* och på *Auctorn* skulden skjuta;
 Men om man *ensamt* sig till *Auctorn* håller
 Han svarar kort och godt: »min tid det våller!»

Jag sluta bör, men när man börjat bara,
 Att ända faller sig ej se'n så lätt.

Tänk blott på ynglingen, som ilar lätt
 Sin bana fram bland muntra bröders skara,
 Och se om straxt på lifvet han blir mätt.
 Ja tänk ett ögonblick på syndar'n bara,
 Till hvilken samvetsrösten ropar: »Stopp!»
 Och märk om straxt den gunstig herrn hör opp!

Hvar början, ack! ju är så rik, så full,
 Som hade herrligheten ingen ända:
 Se blott på morgonrodna'ns haf af guld,
 Som ville himlen oss sin rikdom sända;
 Se vårens blomsterprakt i jordens mull,
 Se barnets blickar, emot himlen vända,
 Se nyfödd kärleks första ögonkast,
 Som vid sekunden binder evigheten fast!

Och må ej sedan skalden hårdt du döma,
 Som, i det dikten knoppas i hans bröst,
 Förnimmer redan klart hvar framtidsröst,
 Som en gång skall hans sånger genomströmma.
 Fröjd, vemod, hån och kärlek, sorg och tröst,
 Med bittra tankar, känslor, veka, ömma,
 Fram öfver hjertats strängar sakta sväfva
 Att högt de ljuda, men ock länge bäfva.

Såsom inledning till de följande utdrage ur de lyriska sångerna torde böra nämnas huru *Alma*, öfvergifven af sin trolofvade, under kampen mot egen sorg och förtviflan dock städse med varmt deltagande följt hans öden, men närmat sig honom först vid hans dödssäng. Kort derefter dör hon sjelf, då *Nabokonen*, sedan hon nedbäddat henne i den enkla kistan, företager sig att putsa den lilla kammaren, på det att allt måtte bli så *pyntet* som möjligt till begrafningen.

Då granmor kammar'n putsat, och ej mera
 Att ordna var, hon fram till fönstret drog
 En pall och börjar rutorna polera;
 Men som ej avisapperet förslog
 Fick byrålådan stoffet lefverera;
 Der handfull efter handfull brådt hon tog
 Och ödde paper mera än hon borde;
 Men Sara visste icke hvad hon gjorde.

Hon fejade blott utan ro och rast,
 Och drömde icke om att hvarje minne
 Af Almas tanke-lif och fromma sinne
 I lådan gömdes, som hon tömt i hast;
 Att känslor än förvarades derinne,
 Som tillhört hjertat, som i döden brast.
 Om Sara anat något sådant bara
 Hon gerna kunnat mer på papper spara.

Nu grep med händerna hon vildt deri,
 Och minnen, dem ej år förmått förjaga,
 Afbrutna bref, som vekt och sorgset klaga,
 Mång', suck, som, löst af lyrans klang, blef fri,
 Förklaringar af livvets dunkla saga —
 Med ett ord: tanke, känsla, fantasi, —
 Allt offrade åt propretéen Sara,
 Men så blef fönstren ock som solen klara.

— — — — —
 Men du, min läsare, som önskar att
 Du på den lådan kunde nu få fatt,
 Som nyss vår Almas minnen gömde
 Och som i brådskan ej man riktigt tömde,
 Följ med mig du och emottag den skatt
 Jag samlat; men — jag må så gerna nämna't —
 Det är ej stort, som gamla Sara lemnat.

UR ALMAS DAGBOKSBLAD.

I.

Dårande hopp, som så gerna
 Fastän förvist smyger in i mitt hjerta,
 Efter den bittraste smärta
 Dyker du opp, som en glänsande stjerna.

Tröst ej ditt ljus mig dock sänder,
 Aldrig min glädje tillbaka det bringar;
 Mörkret, hvars djup mig omringar,
 Lurar uppå mig, ehvart jag mig vänder.

Störtad i hafsdjupets böljor
 Dör man ej straxt, fast man kämpar förgäfvets,
 Två gånger upp man ju häfves,
 Förr'n man med strömmen till afgrunden följer!

II.

Just som när, stelnadt och fruset,
Ormynglet, länge nedbäddadt i dvala,
Af en Octobersols svala
Strålar på nytt lockas fram utur gruset ;

Så, vid en glimt af förhoppning,
Framsmyga skuggor, dem ödet förjagat,
Fel, dem en bitter nöd agat,
Dårliga tankar, som qvälts i sin knoppning.

Bländas vi då af hvar stråle,
Skola vi ständigt då tuktas och tvingas,
Böjas, ödmjukas, förringas,
Förrän den ringaste glädje vi tåle?

III.

Högt i din salighet dväljes,
Gud, Du deruppe i himmelska loftet,
Medan, förtrampad i stoftet,
Här för Din blick såsom masken jag qväljes.

Männ' Dig till välbehag stämmer
Lifvet den sorgkör, som ständigt vi höra?
Männ' med en musikers öra
Blott Du förnimmer vår qvalfulla jemmer?

Kanske förvandlar distancen
Smärtans musik till en ljuf melodi;
Eller måhända till full harmoni
Fordras i himlen också dissonancen?

IV.

Hvad gagnlös sträfvan! kraften är förbil
När i en annans väsen hän man svunnit,
När med *dess* lifstråd *sin* man sammanspunnit,
Förgäfves se'n man söker att bli fri.

Förgäfves kämpar jag, min fantasi
Jemt återföder hvad som nyss försvunnit;
Men *han*, hos hvilken förr jag lifvet funnit
Den grafhög är, som man mig jordat i.

I honom dväljes jag, men lefver föga,
 Jag ropar — ingen hör! min frihetstimma
 Fördröjes än, och natt blott ser mitt öga.

Med hvarje pulsslug trängande till lifvet,
 Ett iskallt hjerta blott jag kan förnimma,
 Deri jag lefvande begrafven blifvit.

 V.

Rosor, så doftande, friska,
 Ljulligt J smycken den grönklädda Hertha!
 Känslor, som gro i mitt hjerta,
 Lockande ord hör jag ständigt er hviska!

Innehåll ha'n J dock ringa,
 Ty, af otaliga rosor, kanhända
 Endast en droppe — en enda —
 Doftande olja man lyckas frambringa.

Ack! och hur många, hur kära
 Känslor må icke vårt hjerta betvinga
 Endast en suck att frambringa,
 Sådan de himmelska makter begära.

 VI.

Sånger, som gladt kring mig klinga,
 Sånger, hvars vingar af toner jag danat,
 Ack! huru föga man anat,
 Hvad det mig kostat så vidt er att bringa!

Priset blott fogeln kan lära —
 Han, som med kärlek vet hjelt' mod förena —
 Ty med sitt hjertblod allena
 Ses pelicanen ju ungarne nära.

Fram ur mitt sårade hjerta
 Tankarne strömma allt medan det blöder;
 Vet! blott med dem jag er föder,
 Sjungande barn af min dämpade smärta.

 VII.

Blott hoppets allmakt själens lif frambringar,
 När det uppgifves ingen lefva kan:
 Resignation' med vek, men blytung hand
 Det bundna hopp till evig hvila tvingar.

Då domnar pulsen — sinar lifvets källa;
 I öknen vi försmäkta år från år,
 Och ingen Moses mera klippan slår,
 Att fram ur stenen lifsens vatten qvälla.

Så plötsligt ske ej undren mer, men samma
 Vägerning Herren oss ännu beskär
 I *tålmodet*, denna dolda flamma,

Hvars milda våld den hårda stenhäll spränger,
 Hvars dolda kraft graniten tyst förtär,
 Tills fram i droppar lifsens källa tränger.

VIII.

Barnet vid närande modersbrösten
 Lugnas så länge det frånvandt ej blifver,
 Redan instinkten den späda ju drifver,
 Der att uppsöka den ljufvaste trösten.

Fullväxt söker du skentröst, som ljuger:
 Arbete, nöjen och njutningar rika —
 Tröstgrunder, som dock bedrägliga svika,
 Som när på fingrarne dibarnet suger.

Åter till menlösst barn må du blifva,
 Vänjande *till* — till en *Fader* dig åter;
Han blott har lindring för barnet, som gråter,
 Näring och ro endast *Han* kan dig gifva.

IX.

Likasom springaren yra
 Tämjes af piskan, då ryttarens vilja
 Gradvis han börjar urskilja,
 Låtande ödmjukt af denna sig styra;

Så är, o Gud! det min lindring
 Att, om än icke min bön Dig nu rörer,
 Du den förbarmande hörer
 Och den bevarar i evig erinring.

Om än så hårdt Du nu slår mig,
 Du är dock när — sjelfva slaget det säger —
 Dig i min sorg jag då eger,
 Och i min nöd Du tillfullo förstår mig.

X.

Hur skola nådevalet vi förstå,
 För hvilken lära tyst vi alla bäfva?
 Skall Gud bland oss blott *några* själar kräfva,
 Skall, hvad vi kalla världen, Han försmå?

På himlen svaret vi uppsöka må,
 När nattens stjernor fram på fästet träda,
 Och vintergatan sina töcken breda,
 Likt hopen bakom de utvalda få.

Ej vintergatans ljus vår blick kan skåda
 Och ej med själens öga vi förnimma,
 Bland världens hvimmel, hvem som utvald är.

Men tid och rum för Gud försvinna båda,
 För Gud i vintergatan stjernor glimma,
 Och hvarje själ för Gud en utvald är.

 XI.

På medeltidens borgar, så vi höre,
 Förlustelser och fester tidt man gaf;
 Men i de skumma källrar nedanföre
 De fångne dvaldes i en evig graf.

Så himmelriket ofta man sig drömde:
 De salige der njuta evig ro;
 Men nedanför med jemmer de fördömde
 I afgrunds djupet lika evigt bo.

Men sägl hvem hållit ut i dansens hvimmel,
 Om fångens suckar nått till borgens sal?
 Hvem funne frid och sällhet i en himmel,
 Der än man trodde på ett evigt qual?

S.

OM BERNSTEN.

Bernstenen är onekligen en af Preussens märkvärdigaste produkter och öfverhufvud en af de anmärkningsvärdaste naturföreteelser. Den var redan känd af de gamle. De »höghröstade Trojanerna» så väl som hustrurna till de Helleniska hjeltar, hvilka kommit »på de långsträckta bevingade skeppen att störta Ilium,» prydde sig med bernstens-smycken. Både Trojanerna och Grekerna erhöilo bernstenen från Phenicierna, den gamla verdens Britter. Dessa åter hemtade den från samma kust, der den ännu i dag finnes som ymnigast — den *Preussiska*. Mythen låter bernstenen bildas af de tårar, Phaëtons systrar göto, då denne Helios' olaglige ättling, vid sitt öfvermodiga försök att kуска åstad med solvagnen, fick en så ömklig ändalykt.

Länge ansåg man bernstenen, såsom äfven dess benämning antyder, tillhöra mineralierna; nyare undersökningar hafva dock bevisat, att den otvifvelaktigt är af vegetabiliskt ursprung och bör räknas till kådarterna, ehuru den saknar några af dessas egenskaper. Troligen härstammar den från något till arten *Coniferæ* hörande träd, hvilket under jordens mångfaldiga omgestaltningar försvunnit ur växtriket. Att detta skett vid tiden för den så kallade *tertiär-formationen* (jordytans tredje omgestaltning) och således under perioden för brunkolsbildningen, antog man för allmänt. På senare tider har likväl en berömd naturforskare sökt visa att bernstensbildningen ej kunnat ega rum förr än vid den sista eller näst den sista af dessa jordytans omhvälfningar. Härför talar i synnerhet den omständigheten, att man ofta finner små djur, mestadels insekter, likasom infattade i bernstenen, hvilka antingen äro identiska med, eller ganska snarlika, sådana som ännu finnas. Ehuru denna fråga ännu torde få anses såsom oafgjord, har dock således bernstenen, i trots af sin onekligen ganska respektabla bekantskap med Phenicierna, ingen synnerligt hög ålder, geologiskt taladt, då man anser årtionden och århundraden för lappri och räknar blott årtusenden. Att den så rikligt förekommer just vid denna nordliga breddgrad, förklarar man genom antagandet att den är en kådart, hvilken, ytterst tunnflytande och utomordentligt hastigt hårdnande, med stor ymnighet utflutit ur ett med tallen beslägtadt träd.

Man har nemligen upptäckt att dylika barrträd, före jordytans senaste omgestaltningar genom de så kallade dilluvial- och alluvial-

bildningarne, växt i stor mängd omkring större delen af den nuvarande Östersjöbassinen, synnerligast i trakten mellan *Danzig* och *Memel*, der de bildat vidsträckta urskogar, hvilka, vid sin senare inträffade undergång, hufvudsakligen bidragit till de der så ymnigt påträffade brunkolslagrens bildning. Under denna *antediluvianska* period herrskade, som man vet, ett tropiskt klimat öfver hela jordytan, och man antager att de stolta resliga furustammarne under inflytande af denna hetta utsvevtats sitt rika förråd af kåda (på samma sätt som ännu i dag den ny-zeeländska *Dammaratallen*), hvilken kåda hastigt hårdnat och i tjocka lager betäckt trädens stammar och den omgifvande marken. Denna kådmassa hade dock sannolikt i sitt ursprungliga tillstånd föga likhet med bernstenen; det var först sedan den, under kanske tusentals år, varit underkastad den atmosfäriska luftens inflytande och blifvit kemiskt förvandlad af dess syre, som den antog den af oss kända bernstenens form. Många insekter, som fastnat i den till en början klibbiga kådan, eller råkat komma in med i droppfallet, blefvo sålunda balsamerade och förvarade, samt hafva tjenat vetenskapen till talande bevis derpå, att då för tiden ej fanns någon olikhet i klimat, utan att samma varma temperatur, och, i följd deraf, äfven samma slags djur och växter funnos kringspidda öfver hela jorden. De insekter och växter, hvilka den Europeiska bernstenen innehåller, likna nemligen fullkomligt de, som man funnit i den mera sällsynta Amerikanska bernstenen.

På detta sätt hade de vidsträckta barrskogarne vid Östersjöns stränder — hvem vet i huru många årtusenden! — afsöndrat sin kåda medan de skänkt sin skugga åt grotthyenor och lejon, *Megatherier*, *Mastodonter*, *Hippotherier*, *Jättesalamandrer* och andra vidunderliga representanter af en nu utdöd djurverld, hvars skeletter ännu påträffas vid gräfningar i de undre jordlagren och utgöra de lärdes förtjusning, de olärdes häpnad och förvåning. Men de stolta urskogarnes tid var räknad — stunden kom — hafvet höjde sig öfver sina bräddar, reste sig allt högre och vältrade, gradvis stigande, sina skummande böljor öfver fastlandet; ödelade plötsligen allt, begrof skogar och berg och kringslungade på Tysklands slätter klippstycken, som det lösryckt från de Skandinaviska urbergen. Samtidigt med denna förstörelse inträffade äfven den första vinterkylan och isbildningen och försiggick lika plötsligt, såsom man kan döma deraf, att man i höga nordnen, t. ex. i Siberien, funnit djur och växter, af sådana arter, hvilka numera endast kunna lefva i tropikerna, begrafna i is — de förra till och med så fullkomligt bibehållna, att infödingarne förtärt deras kött. De måste såle-

des lefvande hafva blifvit öfverrumplade af störtfloden, hvilken sannolikt ögonblickligen förvandlats till en isig liksvepning.

De gigantiska urskogarne i norra Tyskland blefvo, äfven de, begrafna under den allt förstörande floden; och först sedan denna sista naturrevolution förberedt jorden och danat den till ett värdigt hemvist för Skaparens beläte — människan; först långt efter sedan det första människoparet spridt sina afkomlingar i tusen sinom tusen led och jorden befolkats af ett helt människoslägte, hvilket småningom från det enkla naturtillståndet öfvergick till ett mera civiliseradt, derunder ständigt ökade behof af beqvämlighet, ombyte och öfverflöd framkallade nya företag, gånghof till handel och sjöfart och stegrade konstflit och färdighet — först då upptäcktes de rika bernstenslagren vid Preussiska kusten och användes, såsom vi redan nämnt, af Phenicierna till sköna smycken och prydnader.

Ännu i dag svalla Östersjöns vågor öfver bernstensfurornas åldriga jord och uppkasta klara genomskinliga stycken af de gamla kådmassorna. Senast under sistlidne Augusti månad, då Preussiska kusten hemsöktes af häftiga stormar, kastades en stor mängd sjögräs, rikligen hlandadt med bernsten, upp i land. Vid Lochstädt, nära Pillau, uppsamlades då under 14 dagar för 2,000 och på en enda natt för 1,100 Thalers värde bernsten. Denna sköna naturprodukt har dessutom just på de senare åren erhållit nytt värde genom de utsökt vackra, fint arbetade smycken, som deraf förfärdigas och som äfven bäras af många i vårt land. Skulle det falla någon af dessa smyckens unga egarrinnor in att forska efter ursprunget och beskaffenheten af de ämnen, hvaraf deras grannlåter och andra konstsaker äro förfärdigade, skulle det t. ex. falla dem in att fråga:

»Hvad är bernsten?»

så hafva vi i det föregående i korthet sökt besvara frågan.

L—d.

DEN FÖRVANDLADE ROSEN.

Ett minnesblad.

Det växte uti blomstergård
 En planta under modersvård,
 En fager ros, och när den knoppas
 Den ömma modern ler och hoppas.

Men än en vän hos blomman står,
 Som glädes när den blida vår
 Sin dagg, sitt solljus skänker henne —
 Den rosen hade mödrar tvenne.

För vinterns frost, för sommarns brand
 Hon skyddas så af vänlig hand
 Och tacksam för den vård hon njuter
 Sitt ljuftva doft kring hemmet gjuter.

I fröjd och frid hon växer opp,
 Men, ack, i halfutsprucken knopp
 En mask sig döljer, på den tärer
 Och sig utaf dess hjertblod närer.

Han gnager på dess späda blad
 Och bäst hon blomstrar, frisk och glad,
 Ses stängeln plötsligt vissna, vekna
 Och knoppens skära färgprakt blekna.

Blad efter blad så faller af,
 Tills uti mulden reds dess graf,
 Och hemmet, ack, är tyst och öde,
 Ty glädjen hvilar bland de döde.

Men masken, som så tyst och fort
 Förödelse och sorg har gjort,
 Snart till en stelnad puppa bytes,
 Hvars skal af fjäriln slutligt brytes.

På liljevita vingars par
 Mot rymder blå den fjäriln far,
 Och rosen, bleknad här på jorden,
 Är nu en himlens lilja vorden.

L. S.

EN LITEN FLICKA.

Jag har en liten flicka i mitt hem, vid min härd; hon är icke min, — jag ville hon vore det; — men hon är ändå min dagliga glädje, och jag skulle önska att hvarje hem på jorden rådde om en sådan liten flicka. Icke att jag anser en liten flicka som något så särdeles rart — »ty sådana finnas så många!» — eller en bit bättre för hemmets trefnad och glädje än en god gumma med from blick och vishetens ord på sina läppar (sådana det ej kan finnas nog många); och jag vet en och annan liten flicka, som alls icke gör hemmet trefligare, utan snarare tvertom, det vare nu hennes eller hennes uppfostrans fell. Men min lilla flicka — hon, som jag ville vore min, är en motsats till den otrefliga. Ingen såg henne någonsin sur eller ond eller tråkig, eller frågande jemt: »hvad skall jag göra?» Hon tyckes vara född med en klar insigt af hvad hon har att göra här i världen. Det torde vara derföre hennes ögon lysa så klara och pigga om morgonen, derföre hon kläder sig så flinkt och fort, i stället för att, som mången annan, sitta en halftimme gäspande med strumporna i handen. Den lilla flickan har icke tid dermed, hon måste först hjälpa sig sjelf och sedan mamma, lilla bror och — — der står hon nu färdig, tvättad och klädd och rödblommig som en rosenknopp; står vid mammas knä och ber sin morgonbön, ber för »alla menniskor!» Sedan skyndar hon till Hanna (pigan) för att hjälpa henne att elda. Ty det är »så roligt att tända på stickorna,» och stickorna tända sig bestämdt dubbelt så fort, när den lilla flickan håller i dem. Så går hon mamma tillhanda vid kaffe-bordet, ställer fram kopparna åt farmor, pappa och mamma och sätter fram stolarna; hon vet precis hvar och huru allting skall stå, och hvar pappa tycker om att sitta. Sedan skall lilla bror passas på, så att han inte blir vid dåligt humör straxt på morgonqvisten, för hvilket han har en stor böjelse. Men innan det hinner bryta ut står lilla syster vid hans bädd och tar honom upp under moraler och smeknamn, och då blir han straxt tyst. Och medan hon kläder på honom under hvarjehanda förmaningar till strumpor och kängor och andra plagg att »icke vara trillska, icke streta mot, icke vända sig afviga, ty det hjälper ändå icke, de måste göra sin tjenst, de må-

ste lyda,» o. s. v., så bli alla de små plaggen liksom helt villiga och lilla bror vid allra hästa lynne. Då förer hon honom ut i salen att säga god morgon åt pappa och mamma, som sitta vid kaffebordet, och lyfter honom upp så att han får kyssen och sockerbiten, som följa med den.

Nu skall lilla bror äta frukost. Han sitter på mattan, hon bredvid honom, och på pallen framför dem står en skål med skorpvälling. Den lilla systemen blåser på hvar sked, och smakar om vällingen är lagom varm. Sedan heter det: »nu skola vi öppna munnen för skutan, så att den ej stannar utanför. Så der, nej, bättre; eljest — nu går det! Aj, nej det gick bredvid! Nå, bättre lycka nästa gång!...»

Efter frukosten får lilla bror gå till dadda eller roa sig sjelf med sina leksaker, ty syster skall sköta sin lexa. Hon vill icke komma på skam, då hon skall läsa upp den för farmor, vill icke se farmor runka på hufvudet, ja, möjligtvis, kasta en blick åt en viss fruktansvärd vrå, som kallas »skamvrån»; men der har den lilla flickan aldrig varit, och jag tror icke att hon någonsin kan komma dit,

Det var just samma lilla flicka, som vid examen i en småbarnsskola, för ett par år sedan, då barnen på frågan: »hvad gjorde Gud på den sjunde dagen: svarat: »Han hvilade,» höjde sin lilla röst och tillade: »men Han var alls icke trött, utan Han gick i kyrkan!»

Nu är hon ett par år äldre än då och skulle icke nu talat så barnsligt, men jag tror icke att hon nu heller kan tänka sig någon hvila, åtminstone icke någon hvilande njutning utan någon tyst verksamhet med detsamma, om än blott med tankarna, för andra. Man ser det på henne när hon sitter tyst, klär på sin docka eller bläddrar småsjungande i en bok, man ser att hon funderar på något litet englaputs, ty hon ser på en gång så god och så skälmsk ut. Men då mamma behöfver hennes hjälp i hushållet, flyger hon upp likt en fogel och är straxt till hands. »Får jag ej hjälpa? får jag ej bära det eller det? Det är icke för tungt!... Nej, visst icke!... Jag är stark, mycket stark! Jag bär ju lilla bror och blir alls icke trött!» Hon tycker om att kallas »beskäftig-Märtha»; och det namnet förtjenar hon hela dagen igenom, ända till aftenstunden, då hon söfver lilla bror, sjungande med sin klara barnröst den förnumstiga visan, som nog söft många af oss i vaggan, vi, män och qvinnor af Svea land:

»Ekorren gick på ängen och slog
Med sina fyra små drängar.»

Dagens bästa stund är dock för den lilla flickan den, då hon *hvilar*, men *hvilar* sittande i pappas knä, gungande i den stora gungstolen och lyssnande till hans berättelser om främmande länder och folk, och om hvad goda människor der göra och lida för att hjälpa sina likar. Då vidga sig stundom hennes ögon och fyllas af tårar, som äfven ibland flöda öfver; men fadern känner konsten att låta solen skina genom dem såsom den skiner i regnbågen på molnhöljd grund.

Ibland är det den lilla flickan, som skall berätta historier för pappa (och hon har ett helt förråd af sådana), eller får hon läsa högt för honom ett litet stycke ur *Tidskrift för hemmet*. — Tänk om hon en vacker dag finge läsa der om »en liten flicka!» — Sista akten för aftonen är, att hon omtalar för den gode fadren hvad märkligt hon tänkt eller gjort under dagen, och då lättar sig hennes lilla hjerta om hon begått något fel eller om hon har någon hemlig önskan eller fruktan. När fadren förmanat eller tröstat henne, då blir allt så ljust och godt i hennes själ. Men hon säger honom ändå icke allt; en och annan hemlighet behåller hon kvar för sig. Det medgifver hon, och det kan icke hjälpas. Men det bekymrar honom icke mycket. Han vet att hans födelsedag snart kommer, och då kommer nog den hemligheten fram.

Ibland förtror den lilla flickan pappa sina stora planer om hvad hon tänker göra, *när hon blir stor*, utom att sörja för honom och mamma och farmor; — men »icke för lilla bror, ty han skall ock bli stor och lära att sörja för sig sjelf.» När hon blifvit stor och ställt allt i ordning hemma, då skall hon gå ut till de der främmande länderna och hjälpa dem, som der arbeta, att göra de stackars hedningarne bättre och lyckligare, eller ock, likt Robinson Crusoe, odla och lyckliggöra någon okänd ö; när hon blir stor Jag vill hålla tio mot ett, att när den lilla flickan blir stor, myndig, »emanciperad», allt hvad man vill, så blir hon ändå aldrig annat — endast med vett och vilja och i större proportioner — än hvad hon är nu; en god och glad sin nästas hjälparinna och Guds tjennarinna. Och annat och mer bör hon icke bli. Det bästa kan vara godt nog! — — Undrar väl någon ännu öfver, att jag önskar en sådan liten flicka åt hvarje hem på jorden?

Den lilla flickan har blott *ett fel*; det är stort, jag medger det, men det torde kunna hjälpas med tiden. Hon är *målad*; lifslifvande och mästerligt, det är sannt, af *Amélie Lindegren*, men målad ändå, och här beskrifven af

Fr. B.

P. S. Min lilla flicka har just nyss fått efterföljande verser sig tillsända från en — älskare, som vill vara okänd; men som hans lilla poem

frambåller en egenskap, önskvärd hos alla små flickor, äfvensom hos alla fullväxta menniskor, anser jag det vara en allmän vinst att det blir känt. Det är som följer:

VID MIN FLICKAS BILD.

Flicka med oskuldsblick,
Säg mig, o säg, hur fick
Du denna tjusningsmakt!
Hvarje gång jag dig såg
Öfver mitt hjertas våg
Leende frid sig lagt.

O, jag förstår dig så väl:
Lögnen ej än i din själ
Kommit till genombrott;
Derföre glad och klar
Spegel i ögat du har
Endast för gladt och godt.

Lifvet har tusende qual,
Först sedan lögnen bestal
Hjertat på sanningens skatt. —
Skatten du än har kvar,
Derför din blick är klar,
Derför du ler så gladt.

Så jag fattar din makt,
Bild, hvori konstnären lagt
Allt hvad hon sjelf har bäst.
Flygtig är oskuldens frid:
Här dock för långligan tid
Är den på duken fäst.

Skizzer från andra sidan Atlanten*).

II.

En begrafning.

Låglandet i Södra Carolina och särdeles den del deraf, der risfälten äro belägna, vanligen sumpiga trakter, är om somrarne mycket hemsökt af frossa, af innevånarne kallad *country-fever* (landt-feber), hvilken verkligen utgör dessa landsträckors plågoris. Den hvita befolkning, som hela året om vistas i dessa trakter, ser vanligtvis högst eländig ut, har en mörk, gulblek ansigtsfärg, insjunkna ögon och lider af frossor, samt andra sjukdomar, som äro följder deraf. Den svarta deremot, som odlar ris- och bomullsfälten, har ej något ondt af den miasma, hvilken uppstiger från kärr och mossar, och jag kan ej påminna mig, att jag någonsin hört det en neger haft frossan. I följd af denna olägenhet bebo plantage-egarne endast vintertiden sina plantager, ty så snart Maj månad ingått, anser man sig ej längre säker för den fruktade sjukdomen. Tidiga morgonpromenader, äfvensom aftonpromenader måste nu inställas och knappast tillåtes man stanna ute på piazzorna en stund efter solnedgången. Man eger inga vapen för att strida emot den ständigt återkommande, obevkliga fienden, man *måste* fly. Sällan händer att han ostraffadt trotsas; han besegrar äfven de modigaste, de starkaste, och är en af henrangelsmannens mest nitiska tjenare. Deraf inträffar ock den egenheten, att en mängd landtboer om sommaren inflytta till städerna, der man anser sig säkrare. Men egarne till plantager, som äro på längre afstånd från städerna, eller de, som finna stadslifvet för kostsam, taga sin tillflykt till tallbeväxta åsar, belägna emellan vattendragen och de lågländta trakterna och obetydligt högre än dessa, ty man är der temligen skyddad för sjukdomen, såvida man är försigtig.

Det var på ett sådant ställe, ett s. k. »*pine-land*» (tall-land), som jag tillbragte en längre tid, under mitt vistande i *Södra Carolina*. Afståndet emellan detta sommarställe, som vi kallade *Bentwood*, och plantaget var endast 3 eng. mil (en knapp half sv. mil), men det var förvånande att se olikheten i vegetation. Omkring plantaget rådde en nästan tropisk yppighet och frodighet: talrika buskväxter,

*) Se 2:dra årg. 4:de häftet.

vinrankor, en oändlig mångfald af lianer kastade om, invecklade i hvarandra, kantade åbräddarne och uppfyllde skogarne med ogenomträngliga snår. Dessa, som egentligen bestodo af tall, voro dock uppblandade med en mängd ädlare trädslag, såsom: lönn, flera slags ek, gummiträd, bok, alm, locusts, frans-träd, hund-träd, ceder, och skönast af alla, lif-ek. Detta präktiga träd (*Quercus virens*), som är grönt hela året igenom och växer till en betydlig storlek, ja, jag har sett ett, som höll 36 fot i omkrets, finnes temligen ymnigt vid den östra hafskusten i södra staterna och ger ett ypperligt skeppsvirke. Ifrån dess grenar och qvistar nedhänger i behagfulla draperier, ofta flera alnar långa, en slags parasitväxt (*Tillandsia usneoides*), liknande mjuk, grå mossa, hvilken gifver dem ett eget, men högst pittoreskt utseende, och som kom mig att likna dem vid vördnadsbjudande, gråskäggiga patriarker. Både lif-eken och mossan försvinna, när man närmar sig tall-åsen. Växtligheten är der mycket sparsammare och man ser nästan endast höga tallar, (*Pinus palustris*) med raka, jemna och kala stammar, ty först närmare toppen utbreder sig grenarne till en temligen lummig krona med långa barr och ofantliga kottar; endast här och der märker man en eller annan ek eller hickory (ett slags valnöt). De buskväxter, som finnas der, äro få och låga och marken är isynnerhet betäckt med blåbärsris samt åtskilliga slags blommor. De nybyggen, som uppföras midt i dessa skogar, äro ytterst enkla, bestående af logg- eller brädhus, byggda på pålar, öppna under och med en hög trappa förande till boningsrummen, dels för svalkans skull, dels för att undvika besök af ormar och ödlor. Ej flera träd bortuggas än som är nödvändigt för byggnadernas uppförande, ty den skugga, de gifva, skyddar marken för de brännande solstrålarne, hvilka annars upphetta den och förorsaka de giftiga dunster, som nattetid uppstiga från öppna platser och medföra den fruktade febern.

Våra närmaste grannar voro *M:r C.* och hans familj; men, som han var mindre väl känd, egde ej något annat umgänge rum, än utbytet af vanliga höflighetsbetygelser, då vi tillfälligtvis möttes. Jag hörde dock åtskilliga gånger *M:rs C:s* namn nämnas med uttryck af aktning och deltagande — man sade, att hon ingått en slags mesalliance och förtjente ett bättre öde. *M:r C.* var ofta borta på resor och lemnade då sin hustru långa tider ensam med fyra små barn, och, då de nyligen flyttat till trakten och ej der egde några vänner och bekantskaper, förde hon ett verkligt eremitlif.

En dag i slutet af Juli månad kom ett bud från *M:rs C.* och frågade efter *Doktor L.*, som bodde hos oss. Hon var ensam, hennes man var bortrest och deras lilla flicka hade häftigt insjuknat.

Doktorn var ej hemma, men *M:rs P.*, alltid menniskoälskande och hjälpsam, skyndade genast till de lidande för att ge de råd och det bistånd hon förmådde. Hon stannade der, och efter några timmars förlopp kom också Doktorn, men alla bemödanden voro fruktlösa — döden hade tecknat sitt offer och den lilla måste bort, bort från den gråtande modren, hvars tröst och älskling hon varit, från fadren, som ej ens förunnades den tillfredsställelsen att än en gång få omfamna henne, från bröderna, som knappt förstodo hvarföre den lilla systemen låg der så blek och kall och från den grönskande jorden, der hon endast upplevat sju somrar. Bitter var den smärta, som gnagde på den arma modrens hjerta, der hon stod ensam vid den lillas bår, med tankarna delade mellan den saknad hon sjelf kände och den, som hennes make skulle erfaras, då hon till honom måste frambära sorgebudskapet. Men hon fick ej hängifva sig åt en overksam smärta, ty hon måste skyndsamt bereda sig att öfverlemna sin lilla älskling åt jordens moderliga sköte, och bredvid henne hördes en späd, qvidande röst, ty en af gossarne hade ock insjuknat och behöfde hennes omvårdnad.

Grannarne deltog varmt i hennes smärta och gäfvos henne det bistånd, hvaraf hon var i så stort behof. Följande dag var Söndag, och ehuru strängt än Sabbathen hålles i Nord-Amerika, ges det dock tillfällen, då nöd bryter lag. Sådant var nu fallet, och på förmiddagen förfärdigades en likkista och en graf gräfdes på *Dungannons* begravningsplats under de stora lif-ekarne. På hvarje plantage finnas nemligen tvenne begravningsplatser, en för de hvita, en för de kulörta, ty ej en gång döden förmår här borttaga kast- eller färgskillnaden.

Klockan fyra på eftermiddagen skulle begravningen försiggå och *M:r P.* och *M:r H.* hade lofvat att draga försorg derom. Dagen var herrlig och klar och jag åtföljde *M:rs P.*, då hon med sina barn begaf sig till sorgehuset, der vi voro de enda gästerna, som i parlor'n emottogos af den bleka, svartklädda modren. På ett bord stod den enkla, omålade kistan och deruti låg en liten hvitklädd varelse, med några geranieblad instuckna i den späda, kalla handen. Hon såg ännu täck ut, den lilla tycktes försänkt i en ljuf slummer. Vi satte oss tysta; en af herrarne framgick till kistan, uppläste några böner och i ett andäktigt »Fader Vår» förenade sig alla hjertan. Den djupa tystnad, som nu uppstod, afbröts slutligen af några af *M:r P.* till den beklagansvärda modren framhvisade ord, hvarpå denna uppreste sig med synbar ansträngning och närmade sig den lilla, för att taga ett sista farväl. Vi sågo ej våldsamma utbrott af smärta, hörde ej ett ord af förtviflad klagan, men

bevittnade dock en sorg, så dämpad och så djup, att den kändes och delades af hvarje hjerta, som klappade derinne. En blick af utsäglich smärta fästade den arma modren för sista gången på de kära anletsdragen, då hon böjde sig ned för att trycka ännu en varm kyss på de stelnade läpparne, och det beklämda hjertat gaf endast sin saknad luft i dessa ord: »ack, jag får då aldrig, aldrig mer se henne här på jorden!»

Locket påspikades, den lilla kistan bortbars och sattes på vagnen, som skulle bortföra den, och åtföljdes till grafven af de närvarande herrarne. Vi stannade än en stund hos den sörjande modren; hennes förkrossade hjerta led mest af tanken på mannens sorg, då han vid hemkomsten skulle finna en plats tom i hemmet och förgäfvos fråga efter sin ögonsten. »Ack, jag bad så varmt i natt, att han skulle återkomma, innan hon gått bort, bort för alltid,» suckade hon.

Vi försökte ej att trösta henne, men vi greto med henne. Då inkom en af gossarne med utropet: »Pappa är hemma!»

Vi sågo en manlig gestalt stiga uppför trappan; den så bittert pröfvade qvinnan skyndade med vacklande steg emot honom, sjönk till hans bröst, hviskade snyftande några afbrutna ord, den starke mannen darrade och slöt den dignande hustrun i sina armar.

Grannlagenheten förbjöd oss att dröja längre och vi aflägsnade oss, men aldrig skall hågkomsten af denna enkla begrafning, så fattig, jemförd med den ståt och de ceremonier, hvarmed vi omgifva dylika sorgetillfällen, men rik på sann och djup känsla, utplånas ur mitt minne.

L. S.

ETT BESÖK I STATENS SEMINARIUM FÖR BILDANDE AF LÄRARINNOR.

Ehuru personligen okända för föreståndarinnan och saknande alla andra rekommendationer än den af ett varmt intresse för den vackra stiftelsen, infunno vi oss för några dagar sedan vid porten till *Statens Lärarinne-Seminarium* i Stockholm (öfra Bangränden N:o 1), der vi klappade på och efter några ögonblick beredvilligt insläpptes. Under känslor af glädje och tillfredsställelse vid tanken på de många, för hvilka,

i och med denna portens öppnande, väg banas till en högre bildning, en förädlande själsutveckling och en nyttig, sjelfständig verksamhet, stego vi trappan uppföre och emottogos af den unga föreståndarinnan i hennes egen vackra bostad. Efter att här med den vänligaste beredvillighet hafva besvarat alla våra ifriga frågor rörande det nya läroverket, hvars grundidé och syfte hon med värma tyckes omfatta, förde hon oss in att bese sjelfva lärosalarne. Man inkommer från förstugan i en stor och rymlig tambur och derifrån in i ett vackert rum, afsedt till lektionsrum för modellritning och försedt med alla för detta ändamål nödiga tillbehör. Till höger derom äro några rum ämnade till undervisningssalar för en blifvande elementarafdelning, till expeditionsrum för Kamreraren, m. m.; till venster åter, ännu en ritsal, apterad för nybegynnare, med ritpulpeter rundtomkring väggarne och gaslampor, skyddade af skärmar. Då vi gingo vidare befunno vi oss i ett mindre rum, det så kallade samtalsrummet, der vi bland andra vackra och komfortabla möbler äfven upptäckte tvenne bokskåp, hvilka till vår glädje och öfverraskning redan innehöllo ett icke ringa antal goda och väl bundna böcker. Under det vi genom glasdörrarne togo en hastig öfversigt af de lofvande titlarne, framställde vi frågan huru det var möjligt, att man redan hunnit lägga grunden till ett bibliotek och fingo till svar: »Åh, det ha vi M:ll Bremer att tacka för!» Vi gladdes åt svaret och tänkte vid oss sjelfva: det är ej första gången hon lagt en god grund till sina landsmaninnors bildning och förädling — samt gingo derpå vidare. Från samtalsrummet, som äfven står i förbindelse med föreståndarinnans bostad, inkommer man i den egentliga föreläsningssalen, ett ovanligt stort och högt rum, med form af ett kors och upplyst, om dagen af tvenne stora fönster, ett åt gatan, ett åt gården och trädgården, om aftnarne af gaslampor. Mer än halfva salen är upptagen af bänkar för eleverna och midtför dessa, framför fönstret åt gården, är lärarens stol med ett stort bord, för ögonblicket prydt med en mängd torkade tropiska växter, svampar, ormbunkar och dylikt, samt några praktfulla planchverk i naturtryck, som för den nyss afslutade botaniska lektionen blifvit lånade från Vetenskapsakademien. På ömse sidor om samma fönster äro tvenne små rum, det ena ämnadt till ett slags laboratorium, det andra till förvarande af naturalhistoriska samlingar, plancher, m. m. och slutligen ännu ett tredje rum, der inköpta fysikaliska instrumenter och öfriga tillbehör till den naturvetenskapliga undervisningen förvaras. Väggarne i föreläsningssalen äro behängda med kartor. Det hela är på det mest ändamålsenliga sätt anordnad och tillika så treffligt och inbjudande som möjligt.

Nu hade vi *sett* allt som var att se, men mycket återstod att *höra*, och vi sulto ännu länge, med nöje lyssnande till beskrifningen om den af studiernas ledare, *Hr Rektor Siljeström*, samt Direktionens nitiske Ordförande, *Hr Generaldirektör Huss*, uppgjorda planen för undervisningen, som synes förträfflig. Bland de utnämnde lärarne igenkännas flere af de erfarnaste män inom Stockholms lärostat, och det var i sanning glädjande att förnimma med hvilket nit och intresse de alla omfatta sitt nya lärokall. Den liberalitet, hvarmed stadgarne äro uppgjorda, lemnande eleverna fritt val i alla läroämnen utom fyra, samt tillåtande äfven sådana personer, som *icke* njutit undervisning i seminariet, att, efter genomgångna examens-prof derstädes, erhålla betyg, måste utsträcka läroverkets inflytande, och kan således ej annat än verka godt; sannolikt kommer det äfven att medföra den goda följden att Seminariets intyg om behörig skicklighet framdeles komma att fordras för erhållande af hvarje privat lärarinneplats.

Slutligen glädde vi oss icke minst åt den anordning, som synes oss böra sätta kronan på hela verket — nemligen beslutet om inrättandet af en mindre skola för nybegynnare, hvilken troligen framdeles kommer att utgöra en integrerande del af det högre läroverket och der det viktigaste af alla läroämnena, *Undervisningsläran* (meddelad af *Rektor Siljeström*), kommer att, under lärarens och föreståndarinnans tillsyn, af eleverna praktiskt tillämpas innan deras lärarinnebildning anses afslutad.

Men vårt besök hade redan långt öfverskridit tiden för en vanlig visit och vi togo nu afsked af den vänliga föreståndarinnan och lemnade Seminariet med det glada intryck man erfar af att se en *god* sak öfverlemnad i *goda* händer, samt med den allvarliga önskan att alla de förhoppningar, man med skäl hyser om det väl-signelserika inflytandet af denna läroanstalt, måtte gå i fullbordan.

Hemkomna antecknade vi det väsendtligaste af de upplysningar vi erhållit under detta minnesrika besök, hvilka anteckningar, ytterligare beriktigade af Seminariets välvillige Kamrerare, vi här nedan meddela.

Verksamheten vid Lärarinne-seminariet i Stockholm kan anses hafva begynt d. 27 September, då de som anmält sig till inträde såsom elever, efter i tidningarna utfärdad kallelse, samlades i Seminariets lokal, der de helsades af Direktionens ordförande, Generaldirektör Huss, samt kallades att inställa sig följande dagar att fullgöra de skriftliga profven: först en uppsats i modersmålet, sedan en öfversättning från svenska till franska. D. 4 Okt. voro eleverna åter kallade att infinna sig, dels för att aflemna uppgifter

öfver de pensa, de i de resp. inträdes-ämnena genomgått, dels för att undergå det, jemte ofvannämnde skriftliga prof, stadgade mundtliga förhöret. (Från detta förhör frikallades dock några, på grund af vid anmälan inlemnade kunskaps-intyg, eller af de betyg, som blifvit afgifna öfver de skriftliga profven.) — Elevernas antal är 55, deraf omkring 30 äro under 20 år, de öfriga äldre. Många hafva redan innehaft lärarinnebefattningar, men lemnat dem för att vid Seminariet inhemta grundligare kunskaper och bättre bereda sig till sitt viktiga kall.

Undervisningen vid Seminariet tog sin början d. 8 Okt. och har sedermera fortgått med 13 lektioner i veckan; hvarförutan hvarje lektion åtföljes af en Repetitions-timme (på annan dag). — Vid seminariet är en Elementar-afdelning upprättad, der eleverna ega att befästa de kunskapsförråd, som vid inträdet erfordras, och som naturligtvis böra bibehållas i och för en blifvande utgångsexamen. Då emellertid Direktionen fått sig af Kongl. Maj:t medgifvet att detta (och nästa) år göra de modifikationer i afseende på inträdes-pröfningen, hvilka kunna anses i förekommande fall lämpliga ha ock åtskilliga elever nu blifvit antagna, som ej fullständigt uppfyllt de stadgade fordringarna. Detta gör, att Elementar-afdelningen torde komma att fördelas på tvenne linier: en undervisnings- och en repetitionslinie. Lektionerna på denna lägre afdelning skola taga sin början d. 1 November.

Af undervisningsämnena äro fyra (kristendom, svenska språket, undervisningslära samt fysiologi och helsolära) obligatoriska till utgångsexamen; de öfriga ämnena äro valfria.

De särskilda befattningarna inom Seminariet bestridas af följande personer:

Studii-direktor: Rekt. *Siljeström*.

Föreståndarinna: M:ll *Elfving*.

Biträdande föreståndarinna: Fru *Idström*.

Lärare:

I kristendom, Lekt. *Wallander*.

» undervisningslära, Rekt. *Siljeström*.

» historia, Lekt. *Tham*.

» matematik, Lekt. *Hultman*.

» fysik, Frih. *Fock*.

» kemi, Prof. *Stenberg*.

» fysiologi och helsolära, Frih. v. *Düben*.

» botanik, Prof. *Andersson*.

» zoologi (hittills obesatt).

» svenska språket, Mag. v. *Feilitzen*.

I franska språket, Kapt. *Staaff*.
 » tyska » Hr *Stahl*.
 » engelska » Lekt. *Löwenhjelm*.
 » teckning, Kondukt. *Köhler*.

I Elemtar-afdelningen. { Mag. *Pallin*, (för historia och geografi).
 { Mag. *Ljungzell* (för matematik och naturlära).
 { Mag. *Schüek* (för svenska samt franska, tyska och engelska språken).

Repetitionerna ledas dels af lärarne sjelfva, dels af särskildt antagna repetitörer och repetitriser (de senare hufvudsakligen f. d. elever i den förut i hufvudstaden existerande Lärokursen för fruntimmer). S.

NYTT PÅ VÅR BOKHYLLA.

1. *Urval ur Franska Litteraturen till dess vänners och den studerande ungdomens tjänst, efter tidsföljd utarbetad af F. N. Staaff. Senare delen. Fjerde kursen. (Under tidskiftet 1820—1860 bortgångne Författare.) Stockholm 1861.*

Det är med verkligt nöje vi härmed anmäla fortsättningen af ett verk, som vi redan en gång omnämnt*) och rekommenderat till våra läsare, och hvaraf intresset stegras med hvarje ny del, i mån som det närmar sig vår egen tid. Den ofvannämnda nyligen utkomna 4:de kursen, anordnad med samma omsorg och noggrannhet som de föregående, samt riktad med ännu talrikare upplysande noter och biografiska notiser, innehåller, enligt utgifvarens ursprungliga, särdeles väl uppgjorda, plan, först en *Introduction*, börjande med en öfversigt af Fransyska Skönlitteraturen från 1830 till 1848, af *Gustave Planche*, den förtidigt bortgångne, berömde medarbetaren i *Revue des deux mondes*. I denna öfversigt låter författaren den ofvannämnda periodens förnämsta skriftställare och skriftställarinnor, hvar och en under sin behöriga fana — Historiens, Poesiens, Romanens eller Dramatikens — defilera för läsaren, i det han, med några karakteriserande ord, presenterar hvar och en. Derefter följa några »*Jugemens Littéraires dégagés*» af den ansedde

*) Se Tidskrift för Hemmet, 2:dra årgången, 1:sta häftet, pag. 31.

kritikern *Démogeot*, afhandlande »Poesiens pånyttfödelse», »Kritiken och Historien», samt »Den Romantiska Skolan», alla hemtade ur författarens »*Histoire de la Littérature Française jusqu'à 1830*», ett värderikt arbete, hvarmed Hr *Staaff* redan förut gjort sina läsare bekanta. Slutligen kommer ett litet porträttgalleri öfver utmärkta författare och författarinnor, tecknad af *Auguste Desplaces*, och till sist en *Conclusion* af *Démogeot*.

Derpå följer den egentliga Anthologien, uppställd, liksom i föregående delar, enligt tidsföljd, och så, att den utgör, icke blott lösryckta utdrag ur olika författares verk, utan tillika en sammanhängande öfersigt af epokens litterära verksamhet, hvilken erhåller ett ytterligare intresse genom de rikhaltiga noterna och biografiska tilläggen, samt hänvisningar till sådane arbeten, synnerligast kritiska och litterärhistoriska uppsatser (såsom t. ex. i noterna pg. 23, 32, 38 m. fl.), hvilka icke kunnat inrymmas i boken. »*Ju mera man får, desto mera vill man ha*» är ett gammalt ordspråk, som torde blifva tillämpadt på oss, då vi erkänna att vi skulle önska det dessa hänvisningar blefve ännu talrikare i den nästa och sista kursen, samt om möjligt ytterligare kompletterade i de utlovade Commentarierna. Läsaren skulle härigenom blifva utgifvaren tacksam icke allenast för det intresse, hans egen bok skänkt, men äfven för bekantskapen med andra verk, dem man kanske eljest icke lärt känna.

Att Herr *Staaffs* arbete, i en skicklig och insigtsfull lärares hand, är den bästa lärobok och handledning i studiet af den fransyska stylen och litteraturen, som här utkommit, lider intet tvifvel, och vi önska den därför, så väl för elever och lärares som för utgifvarens skull, all möjlig framgång.

2. *Skapelsedagarne, en naturmålning af Klencke, öfvers. af Ljungberg, Örebro 1859*, är en lättläst, i bref framställd afhandling i Geologien, eller läran om de olika förändringar och omgestaltningar jordytan undergått, innan den antagit sin nuvarande form. Boken, hvars ämne måste intressera hvarje läsare, är affattad i berättande form och innehåller de mest målande skildringar, som »*låta oss i anden återupplefva*» den sagolika urtidens »*hufvudsce-ner*». Dylika mystiska uttryck förekomma i mängd och förråda snart bokens svaga sida — en felaktig öfersättning, hvilken svaghet olyckligtvis delas af blott allt för många af våra bokhandelsalster, och efter hvad det påstås äfven lärar vidlåda den svenska upplagan af

3. *Miss Florence Nightingales »Notes on Nursing.»* Vi hafva ej varit i tillfälle att taga kännedom härom, men åtnöja oss för all

säkerhets skull att rekommendera originalet, hvars förträfflighet hvar och en, som någonsin haft vård om en sjuk, säkerligen skall intyga. Vi hafva nyligen varit i tillfälle att i författarinnans eget fädernesland höra den, så väl af läkare som andra, på det högsta berömmas och betvifla ej att boken i de flesta fall, och med någon jemkning till följe af klimatets olikhet m. m. skulle med stor fördel kunna tillämpas äfven hos oss. Huru högt anseende författarinnan själf åtnjuter bland sina landsmän, kan inhemtas af den föregående berättelsen om *Mötet i Dublin*, hvartill vi ännu kunna tillägga den omständigheten, att det var på *särskild anmodan* af Direktionen för *the National Association*, som hon, ehuru svag och lidande, skrifvit och insändt den omnämnda afhandlingen om sjukstatistik och en ändamålsenlig konstruktion af sjukhus.

4. *Reseminnen från Egypten, Sinai och Palestina, 1859—1860* af *Gust. Eman. Beskow*, med 15 plancher. *Stockholm 1861*. Hvarje bidrag till vår, på de senare 20 åren särdeles torftigt representerade svenska reselitteratur, måste helsas välkommet, helst då det, såsom ifrågavarande arbete, är både underhållande, upplysande och lärorikt. Stilen är enkel och anspråkslös, och om man än ej *hänföres* af någon utomordentlig snillrikhet eller vältalighet hos författaren, så *föres* man dock gerna och med nöje af honom genom de heliga trakterna, hvilkas blotta namn ovilkorligen ingifva en känsla af vördnad och andakt. I själfva verket är ock boken lika mycket andaktsbok som resbeskrifning, och påminner i detta afseende om vissa Engelske resebeskrifvares styl; säkerligen kan den också med desse skriftställares verk uppföras på listan öfver *good books**) — en lista som det vore önskligt, att vi litet hvar kunde bidraga att rikta.

5. *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika* af *Gustaf Unonius*. Förra delen. *Upsala 1861*. Dessa »minnen» innehålla skildringen af en nybyggares lif med alla dess både ljus- och skuggsidor, tecknade med en enkelhet och trovärdighet, som genast intager läsaren och ger honom den angenäma vissheten att det är en *sann* och ej, såsom ofta händer, en *diktad* verklighet, som framlägges för honom. Den omständigheten, att nybyggaren är *svensk* skall naturligtvis förläna hans »minnen» ett ytterligare intresse för hans landsmän, bland hvilka författaren lemnade många vänner, då han först med sin unga hustru begaf sig ut på den långa färden och bland hvilka dessutom många sedan hafva följt hans exempel och utflyttat till hans grannskap i »den fjerran vestern»,

*) Så kallas i England alla sådana böcker, som man tillåter sig läsa på söndagen.

der de på mångfaldigt sätt rönt hjälp och deltagande af honom och hans familj. — Utom beskrifningen på afresan från hemlandet, färden öfver Atlanten, ankomsten till den Nya Verlden, resan vidare vester ut, med förberedelserna till och det slutliga anläggandet af Nybygget i Wisconsin, samt lifvet derstädes, hvilket allt naturligtvis utgör bokens kärna, knyta sig deromkring en mängd intressanta detaljer, rörande folklynne, seder och bruk, så väl bland Amerikanare och utländska Nybyggare, som bland Indianerna. Boken innehåller derjemte många upplysningar och råd af verkligt värde för dem, som känna sig hågade att pröfva nybyggarlifvets behag och besvärligheter.

Det hufvudintryck, senare tiders resbeskrifningar öfver Förenta Staterna lemnat hos läsaren har varit det af ogillande och en med åtlöje blandad motvilja för ett folk, hvares fel och svagheter (med förkärlek uppsökta och skildrade) synas så öfverhandtagande, i jämförelse med dess verkliga förtjenster, hvilka, mera på djupet gående, af en resande, som flyktigt afskummar förhållandenas *yta*, sällan upptäckas. Men ett helt motsatt intryck lemna dessa »Minnen», upptecknade af en person, som lefvat bland och införlifvat sig med det Amerikanska folket, och det är med den sanna tillfredsställelse, man alltid erfar vid att höra en misskänd karakter, vare sig en individs eller ett helt folks, tagas i försvar, som man läser följande reflexioner, hvartill författaren föranledes af den beredvilliga hjälpsamhet, han vid många tillfällen rönt af sina Amerikanska grannar och särskildt denna gången af några grannqvinnor, som han föga kände, men som det oaktadt trotsat storm och oväder för att bistå hans hustru, då hon insjuknat:

»... dessa qvinnor röjde i sitt yttre hvad mången skulle ansett som bevis på både råhet och känslolöshet. Man hade kunnat tro att de voro qvinliga typer af det hufvuddrag i karakteren man i allmänhet tillägger Amerikanaren, nemligen sjelfviskhet, kallsinnighet för allt, som icke befordrar egen fördel och vinst, liknöjdhet för andras nöd m. m. Men under den missledande ytan gömdes här, liksom eljest mångenstädes, ett varmt, fullkomligt oegennyttigt deltagande för andra, och icke blott deltagande, men verksamhet, beslutsamhet, uppoffringar — egenskaper, som hos den Amerikanska qvinnan äro mera framstående än måhända hos något annat folk.... Man har i allmänhet fått det begreppet om Amerikanaren, att han icke frågar efter något annat än penningen. »Hvar två eller tre tala tillsammans», heter det i *Hauswolfs* och andra turistresanteckningar, »vare sig på krog eller i kyrka, på gata, theater eller torg, får man genast bland de första orden höra det magiska ordet *dollar*, Amerikanska folkets lösen, den enda gudomlighet de i sjelfva verket dyrka.» Intet omdöme kan vara mera orättvist! Låt vara att ordet *dollar* ofta ljuder i ens öron: men är detta väl så underligt i ett land, der handel, industri och ett den enskildes, med det allmänna allt mer förknippadt affärslif, hafva mer än annorstädes tillfälle att blomstra och utveckla sig?

Visserligen heter det, att hvaraf hjertat fullt är, derom talar munnen; men om vi så vidsträckt uppfatta denna regel, huru skulle vi då bedöma t. ex. vårt eget fädernesland? Hvad skulle då anses för *vårt* folks lösen, och hvilken gudomlighet skulle man säga att det dyrkade? Hör två eller tre af våra landsmän tillsammans i ett hus, på gata eller torg — och det är ej ett bland hundra tillfällen, då icke bland de första ord, man hör, förnimmes en ed, ett djefvulens åkallande, en bön om hela legioner andar. Skola vi väl i *allt* bedöma det svenska folket efter denna nationalovana, för att icke säga *synd*? Må då Amerikanaren gerna få tala om sin »dollar»! Han tycker om att förvärfva den, det är sant, men han bortskänker den ofta med samma nöje. . . . Ingen nation är i sjelfva verket mindre girig. . . . Så har åtminstone *jag* lärt känna Amerikanaren, med alla hans stora fel — och hvilket folk liksom hvarje enskild menniska har ej sådana? Qvinnan så väl som mannen har i Amerika mer än annorstädes egnat sig åt det praktiska lifvet, och derföre synes det mången gång, som vore hon kall, beräknande och fremmande för alla ömmare känslor. Men när en annan blott gråter och jemrar sig, så *handlar* hon; när en annan blott beklagar en olycklig och säger; »det är synd om den stackarn», så säger hon måhända icke ett ord, men, *om hon kan, går hon och hjälper den, som hjälp behöfver*. . . . Här af skulle vi nu erfara det första profyet — en början till de många, som vi alltid med den innerligaste tacksamhet och vördnad erinra oss.»

Att författaren stundom är en smula inkonseqvent och, såsom många af sina medbröder, böjd att, i fråga om en sådan qvinnans sjelfständighet, som här omnämnes*), ännu ogilla i teorien hvad han gillar (och stundom sjelf drar fördel af) i det praktiska lifvet — det förlåter man honom gerna, för hans uppriktighets skull, om man än ej kan undgå att draga på munnen vid jemförelsen, mellan de här anförda reflexionerna och hans utfall mot »*Woman's-right-vurmeriet* och andra mer eller mindre *antikristliga* rörelser,» m. m. . . Men sådant är bisaker — hufvudsaken är att man läser boken med nöje och nytta, glad att hafva en andra del att vänta. Vi hoppas dessutom en annan gång kunna återkomma till dessa *Minnen*, då utrymmet torde tillåta oss meddela något mera derur.

Bland hvad som saknas på *Vår Bokhylla*, och kanske äfven på de flesta af våra läsares, är en på svenska skriven klar och upplysande öfversigt af den *Allmänna Litteraturhistorien*. På omslagets inre sidor lemna vi derföre på begäran med nöje rum för anmälan om ett tillämnadt arbete i denna riktning af en författare, som äfven lemnat vår Tidskrift några värderade bidrag. *Reader.*

*) Det vill säga qvinnans rättighet att vara en tänkande och handlande, icke en blott lidande och pjunkande medlem af samhället.